

Lietuvos vystomojo
bendradarbiavimo politikos
indėlis siekiant valstybės
strateginių tikslų: vertinimas ir
rekomendacijos strateginių
krypčių peržiūrai

Šio tyrimo tikslas – suteikti aktualias įžvalgas siekiant stiprinti Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos indėlį įgyvendinant platesnius valstybės strateginius tikslus. Konkrečiau, tyrime siekiama įvertinti, kaip dabartinės (2022-2025 m.) Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys sąveikauja su ir prisideda prie ilgalaikių valstybės užsienio politikos tikslų ir pateikti siūlymus būsimų (2026-2030 m.) kryptių rengimui siekiant, kad naujasis dokumentas padėtų planuoti dar labiau veiksmingą ir strategišką vystomojo bendradarbiavimo politiką. Remiantis išsamia pirminių šaltinių analize ir taikant intervencijos logikos metodinę prieigą, tyrime nagrinėjama Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos raida, 2022-2025 m. kryptių rengimo procesas ir turinys bei tarptautinio ir vidaus politikos konteksto pokyčiai, galintys sąlygoti tolesnę Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politiką.

Dėkojame:

Lietuvos užsienio reikalų ministerijos Vystomojo bendradarbiavimo departamento atstovams, ypač Dovilei Paužaitėi ir Mindaugui Cesiuliui už paramą projektui, dalinimąsi tyrimui aktualia informacija ir nuoširdų grįžtamąjį ryšį vystant tyrimo ataskaitą. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ekosistemos dalyviams už pasidalinimą savo perspektyva ir patirtimi. STRATA stažuotojai Martai Murskai už nuoširdžią pagalbą renkant tyrimui aktualią informaciją ir atliekant parengiamąją analizę.

Informacija tyrimo citavimui:

STRATA (2024). Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos indėlis siekiant valstybės strateginių tikslų: vertinimas ir rekomendacijos strateginių kryptių peržiūrai. Vyriausybės strateginės analizės centras.

Pasiūlymus, pastabas, komentarus prašome siųsti info@strata.gov.lt

Turinys

Santrumpos	4
1. Įvadas	5
2. Prieiga ir metodologija	7
3. Ilgalaikiai strateginiai tikslai ir vystomojo bendradarbiavimo politika.....	9
3.1. Vystomojo bendradarbiavimo politika ilgalaikėse valstybės strategijose.....	9
3.1.1. Lietuva 2050.....	9
3.1.2. Nacionalinė saugumo strategija.....	11
3.1.3. Nacionalinis pažangos planas.....	11
3.2. Vystomasis bendradarbiavimas Vyriausybės programose	13
3.3. Ankstesnės vystomojo bendradarbiavimo gairės	15
4. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys	17
4.1. Strateginių krypčių rengimo kontekstas ir procesas	17
4.1.1. Strateginė ir politinė aplinka	18
4.1.2. Rengimo procesas	18
4.2. Turinio apžvalga ir intervencijos logika	20
4.2.1. Strateginės kryptys	20
4.2.2. Regioninės strategijos	21
4.2.3. Apibendrinimas ir intervencijos logika.....	24
4.3. Lietuvos VBP 2022-2024 m. atitiktis strateginėms kryptims.....	26
5. Kitų vystomojo bendradarbiavimo strateginių krypčių planavimui.....	28
5.1. Tarptautinės aplinkos pokyčiai	28
5.1.1. Rusijos plataus masto invazija prieš Ukrainą.	28
5.1.2. Atsinaujinę konfliktai Artimuosiuose Rytuose	29
5.1.3. Auganti geo-ekonominė konkurencija ir globali nelygybė.....	31
5.2. Aktualūs Lietuvos užsienio ir vystomojo bendradarbiavimo politikos pokyčiai	31
5.2.1. Paramos Ukrainai mobilizacija ir Ukrainos rekonstrukcijos gairės	32
5.2.2. Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono darbotvarkė.....	33
5.2.3. Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondas	34
5.2.4. Narystė EBPO PVK.....	34
5.3. Apibendrinimas.....	35
6. Pasiūlymai ir rekomendacijos.....	37
Priedas A. 2022-2025 m. regioninės strategijos.....	40
Priedas B. Ankstesnės strateginės kryptys.....	42

Paveikslų sąrašas

1 pav. „Lietuva 2050“ IV strateginė ambicija.....	10
2 pav. „Kurk Lietuvai“ projekto rekomendacijos:	17
3 pav. Lietuvos VBP strategijos intervencijos logika	25

Lentelių sąrašas

1 lentelė. Vystomasis bendradarbiavimas strateginiuose dokumentuose.....	12
2 lentelė. Prioritetiniai DVT Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kontekste	21
3 lentelė. Lietuvos situacijos vertinimas.....	35

Santrumpos

DVT – Darnaus vystymosi tikslai

EBPO – Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacija (angl. *OECD*).

EBPO PVK – EBPO paramos vystymuisi komitetas (angl. *OECD DAC*)

ES – Europos Sąjunga

JT – Jungtinės Tautos

LRV – Lietuvos Respublikos Vyriausybė

NDICI-GE – Kaimynystės, vystomojo ir tarptautinio bendradarbiavimo priemonė – Globali Europa (angl. *Neighbourhood, Development and International Cooperation Instrument – Global Europe*)

NPP – Nacionalinis pažangos planas

NSS – Nacionalinė saugumo strategija

NVBK – Nacionalinė vystomojo bendradarbiavimo komisija

OPV – oficiali parama vystymuisi

STRATA – Vyriausybės strateginės analizės centras

URM – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija

VBP – vystomasis bendradarbiavimas ir / ar parama

1. Įvadas

Po Antrojo pasaulinio karo įtvirtinta bendromis taisyklėmis, teise, normomis ir vertybėmis grįsta tarptautinė tvarka remiasi nuostata, kad darnus valstybių ir visuomenių vystymasis yra esminė taikaus ir saugaus pasaulio sąlyga. 1945 m. Jungtinių Tautų Chartijos struktūra ir turinys įtvirtino „vystymąsi“ kaip vieną iš trijų JT ramsčių, greta „taikos ir saugumo“ ir „žmogaus teisių“¹, o 1986 m. JT Generalinė Asamblėja priėmė rezoliuciją, įtvirtinančią „teisę į vystymąsi“ kaip universalią žmogaus teisę.² Vystymosi kaip bendros ir kertinės globalios darbotvarkės temos įtvirtinimas kartu sukūrė lūkestį, kad visos tarptautinės bendruomenės narės pagal galimybes vykdys aktyvią vystomojo bendradarbiavimo politiką ir teiks paramą vystymuisi.

Per šį laikotarpį išryškėjo ir strateginė vystomojo bendradarbiavimo politikos reikšmė. Prielaida, kad vystomasis bendradarbiavimas, kaip modernios valstybės užsienio politikos dalis, turi strateginę dimensiją, yra išsamiai aptarta tiek vystymosi, tiek tarptautinių santykių studijose.³ Nors strateginis paramos vystymuisi taikymas dažniausiai siejamas su didžiųjų valstybių užsienio politikos praktika – pirmiausia JAV parama užsienio valstybėms Šaltojo karo metu – mažų valstybių užsienio politikos tyrimai aiškiai rodo, kad toks elgesys būdingas ir santykinai mažoms valstybėms (pagal teritoriją, populiaciją, ekonomikos mastą ar sisteminę įtaką pasaulyje).⁴ Dalis mažųjų valstybių užsienio politikos tyrėjų teigia, kad VBP, kaip „minkštosios galios“⁵ įrankis, yra santykinai svarbesnė šių valstybių užsienio politikos strategijos dalis. Tai lemia jų riboti tradiciniai galios ir įtakos resursai, tokie kaip karinė ir ekonominė galia.

Suvokimas, kad aktyvi parama vystymuisi yra svarbus Lietuvos, kaip atsakingos ir konstruktyvios tarptautinės bendruomenės narės, reputacijai ir gali turėti strateginę funkciją, per pastarąjį dešimtmetį buvo įtvirtintas ilgalaikiuose valstybės strateginio planavimo dokumentuose ir atsispindėjo skirtingų Vyriausybės politinėse darbotvarkėse. 2021–2030 m. Nacionaliniame pažangos plane bei Lietuvos ateities vizijoje „Lietuva 2050“ konstatuojama, atitinkamai, kad vystomasis bendradarbiavimas yra svarbi Lietuvos „minkštosios galios“ dedamoji ir „ilgalaikė investicija“ į šalies įtaką ir žinomumą. Naujojoje XIX Lietuvos Respublikos Vyriausybės programoje įsipareigojama stiprinti vystomojo bendradarbiavimo indėlį siekiant ilgalaikių valstybės tikslų. Šios deklaracijos įgyvendinamos ir praktikoje. Pastaraisiais metais Lietuvoje buvo įgyvendinti keli svarbūs sprendimai siekiant didinti valstybės vystomojo bendradarbiavimo politikos veiksmingumą: atlikta paramos vystymuisi finansavimo tvarkos peržiūra ir parengtos naujos vystomojo bendradarbiavimo politikos strateginės kryptys, pirmą kartą detalai įvardijančios tematinius prioritetus konkrečiose šalyse partnerėse ar regionuose.

Artėjant šio dokumento galiojimo pabaigai ir ruošiantis naujų strateginių krypčių rengimui, tikslinga įvertinti, ar ir kaip 2022–2025 m. strateginės kryptys bei jų įgyvendinimas (2022–2024 m.) prisidėjo prie valstybės vystomojo bendradarbiavimo ir platesnių užsienio politikos tikslų realizavimo. Tokio vertinimo aktualumą ypač didina tai, kad dėl reikšmingų Lietuvos strateginio konteksto pokyčių 2022–2025 m. (pvz., dėl Rusijos pilno masto invazijos prieš Ukrainą, dėl Lietuvos užsienio politikoje išryškėjusios Indijos ir Ramiojo vandenyno krypties), gali būti reikalingas

1 United Nations. (1945). Charter of the United Nations. 1 UNTS XVI. <https://www.un.org/en/model-united-nations/4-pillars-united-nations>

2 United Nations General Assembly. (1986, December 4). Declaration on the Right to Development. *Resolution adopted by the General Assembly, 41/128*. Retrieved from <https://www.refworld.org/legal/resolution/unga/1986/en/15508>

3 Pz., Morgenthau, H. (1962), “A Political Theory of Foreign Aid”, *The American Political Science Review*, Vol. 56, No. 2., <http://www.jstor.org/stable/1952366>. Apodaca, C. (2017). Foreign Aid as Foreign Policy Tool. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Retrieved 16 Dec. 2024, from <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-332>, Bermeo, S. B., *Development and Strategy: Aid Allocation in an Interdependent World* (September 22, 2010). Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1681104> or <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1681104>, Bearce, D.H. and

4 Hoadley, S. J. (1980). “Small States as Aid Donors.” *International Organization* 34, no. 1 (1980): 121–37. <http://www.jstor.org/stable/2706619>, Matthew Crandall & Ingrid Varov (2016), *Developing status as a small state: Estonia’s foreign aid strategy*, *East European Politics*, 32:4, 405–425, DOI:10.1080/21599165.2016.1221817, Kjær, A. M. (2022). The Paradigm Shift of Danish Development Policy (1990–2020). *Forum for Development Studies*, 49(3), 345–371. <https://doi.org/10.1080/08039410.2022.2080762>

5 Nye, J. S. (1990). *Soft Power. Foreign Policy*, 80, 153–171. <https://doi.org/10.2307/1148580>

kokybiškai naujas žvilgsnis į valstybės vykdomo vystomojo bendradarbiavimo strategiją. Pagrindiniai šio tyrimo parametrai pateikiami žemiau.

Tyrimo objektas. Vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys 2022-2025 m., jas įgyvendinančios regioninės strategijos ir programos.

Tyrimo tikslas. Suteikti aktualias įžvalgas siekiant stiprinti Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos indėlį įgyvendinant platesnius valstybės strateginius tikslus.

Tyrimo uždaviniai:

1. Įvertinti 2022-2025 m. vystomojo bendradarbiavimo strategines kryptis grindžiančią intervencijų logiką
2. Įvertinti ligšiolinės Vystomojo bendradarbiavimo strateginių krypčių įgyvendinimo pažangos indėlį siekiant platesnių valstybės užsienio politikos strateginių tikslų
3. Identifikuoti kylančius iššūkius, tendencijas ir situacijos pokyčius, kurie turi didžiausią tikimybę sąlygoti vystomojo bendradarbiavimo indėlį siekiant valstybės užsienio politikos strateginių tikslų ateityje
4. Pateikti rekomendacijas kitų vystomojo bendradarbiavimo strateginių krypčių rengimui.

Šis tyrimas, orientuotas į vystomojo bendradarbiavimo sąsajas su platesniais valstybės strateginiais tikslais, papildo ir nedubliuoja paraleliai vykdomų veiklų, skirtų stiprinti Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos pajėgumus, koordinavimo ir stebėsenos mechanizmus (pvz., bendradarbiaujant su EBPO PVK formate; Kurk Lietuvai projektas dėl žaliųjų inovacijų plėtros kaip vystomojo bendradarbiavimo politikos krypties; Inovacijų agentūros tyrimas dėl vystomojo bendradarbiavimo ir eksporto skatinimo).

Tyrimo analizė visų pirma paremta Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos 2022-2025 m. strateginių krypčių intervencijos logikos analize. Tai yra, studijoje nagrinėjama, ar strateginės kryptys pateikia pagrįstą ir įtikinamą logiką, kaip dokumente nurodytos prioritetinės veiklos prisidės prie ilgalaikių valstybės užsienio politikos tikslų ir kokios prielaidos lemia kryptyse įtvirtintus pasirinkimus. Tyrimo metodologija išsamiau pristatoma **2 skyriuje**. Kadangi esminis tyrimo klausimas sukasi apie indėlį į valstybės strateginių tikslų realizavimą, **3 skyriuje** detaliai išnagrinėjami aukščiausi valstybės strateginio planavimo ir politiniai dokumentai bei jų nuostatų apie tarptautinę politiką ir konkrečiai vystomąjį bendradarbiavimą raida pastarąjį dešimtmetį. Norint rekonstruoti pilną strateginių krypčių intervencijos logikos modelį, reikalinga tiek paties dokumento struktūros ir turinio, tiek jo rengimo proceso analizė. Ji pateikiama **4 skyriuje**, kurio pabaigoje taip pat pateikiama trumpa atitiktis tarp planavimo – strateginių krypčių intervencijos logikos – ir įgyvendinimo, t.y., 2022-2024 m. Lietuvos vykdytų vystomojo bendradarbiavimo veiklų ir projektų.

Remiantis šia analize, paskutiniuose tyrimo skyriuose pereinama prie įžvalgų ir rekomendacijų kitų strateginių krypčių rengimo procesui. **5 skyriuje** analizuojami svarbiausi po 2022 m. išryškėję tarptautinės aplinkos veiksniai ir pokyčiai valstybės viduje, turintys ar galintys turėti poveikį Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikai. Integruojant naujojo strateginio konteksto vertinimą ir dabartinių strateginių krypčių intervencijos logikos analizės įžvalgas, skyriuje pateikiama ir apibendrinta iššūkių ir galimybių Lietuvai analizė. Galiausiai, **6 skyriuje** pateikiamas tyrimo apibendrinimas ir pasiūlymai, kaip galima užtikrinti produktyvesnį strateginių krypčių rengimo procesą, į ką reikalinga atsižvelgti renkantis naujus strateginius prioritetus ir kaip toliau stiprinti ilgalaikį Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos veiksmingumą.

2. Prieiga ir metodologija

Šio tyrimo paskirtis yra suteikti analize ir įrodymais pagrįstas įžvalgas Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos (VBP) formuotojams ir dalyviams siekiant stiprinti ilgalaikį VBP indėlį įgyvendinant platesnius valstybės strateginius tikslus. Kaip ir bet koks valstybės politikos įrankis, VBP turi būti naudojama tikslingai ir veiksmingai. Ar ši sąlyga bus patenkinta, visų pirma, priklauso nuo tinkamo VBP planavimo – net jei galiausiai bene didžiausią reikšmę turi įgyvendinimo kokybė. Atitinkamai, yra prasminga klausti, kaip Lietuva planuoja savo vykdoma VBP prisidėti prie ilgalaikių valstybės strateginių tikslų. Dabartinėje Lietuvos strateginio valdymo sistemoje, pagrindinis VBP planavimo įrankis yra kas trejus metus atnaujinamos Lietuvos VBP strateginės kryptys. Artėjant naujam strateginių krypčių planavimo etapui, šioje studijoje siekiama įvertinti dabartinių – 2022-2025 m. VBP strateginių krypčių indėlį siekiant platesnių valstybės strateginių tikslų.

Jei 2022-2025 m. Lietuvos VBP strateginės kryptys yra pagrindinis **tyrimo objektas**, galima nustatyti kelis esminius **tyrimo klausimus**: kaip šios kryptys sąveikauja su ilgalaikiais valstybės tikslais? kokias prioritetas veiklas ir jų vykdymo principus kryptys nustato siekiant maksimizuoti indėlį į ilgalaikių tikslų realizavimą? kokios prielaidos pagrindžia kryptyse nustatytus pasirinkimus? kaip krypčių turinį ir apimtį sąlygojo jų rengimo kontekstas ir kaip jis pasikeitė nuo tada, kai kryptys buvo patvirtintos? ar strateginės kryptys pateikia įtikinamą kaitos teoriją – t.y., ar kryptyje įtvirtinti pasirinkimai ir prielaidos leidžia tikėtis užsibrėžto poveikio jas įgyvendinus? Bendrai, visi šie klausimai sudaro tradicinį **intervencijos (arba programos) logikos analizės** klausimų rinkinį.

Intervencijos logika yra populiari analitinė schema, skirta padėti įvertinti ar tam tikra politikos programa (strategija, ją įgyvendinančios priemonės ir veiklos) yra sukurta taip, kad galėtų pasiekti savo užsibrėžtus tikslus (produktus, rezultatus, poveikį).⁶ Esminis intervencijos logikos, kaip analitinio įrankio, pranašumas yra dėmesys išoriniam ir vidiniam programos koherentiškumui: t.y., ar intervencija tinkamai ir pakankamai atliepia spręstinas problemas, ar ji atsižvelgia į aktualių išorės veiksnių įtaką ir ar jos vidinė sandara yra logiška – t.y., ar numatyti tikslai, uždaviniai, priemonės ir veiklos dera tarpusavy, remiasi pagrįstomis prielaidomis ir pan. Remiantis šia prieiga, likusiuose tyrimo skyriuose pateikiama dabartinių Lietuvos VBP strateginių krypčių intervencijos logikos analizė. Tokia analitinė prieiga suponuoja kelis tyrimo uždavinius:

- identifikuoti ilgalaikius valstybės strateginius tikslus ir tai, kaip svarbiausiuose valstybės strateginio planavimo dokumentuose apibrėžiamas VBP vaidmuo siekiant jų įgyvendinimo.
- įvertinti 2022-2025 m. strateginių krypčių rengimo kontekstą, sandarą ir turinį
- įvertinti tai, kaip realiai vykdyta Lietuvos VBP atitiko strategines kryptis ir kokį (preliminarų) rezultatą ji turėjo
- kaip ir kiek dabartinės VB kryptys padėjo VB politikai prisidėti prie ilgalaikių tikslų (VB dokumentų analizė)
- įvertinti, kaip nuo dabartinių krypčių patvirtinimo pasikeitė Lietuvos VBP kontekstas ir kokius naujus poreikius tai kelia planuojant būsimas (2026-2030 m. kryptis). Konkrečiau,

intervencijos logika gali būti ne vien politikos analizės ir vertinimo, bet ir planavimo įrankis. Kartu, net jei konkretaus strateginio planavimo proceso metu intervencijos logikos modelis nebuvo taikomas (ar taikytas nenuosekliai), remiantis šio modelio konceptais (pvz., priežastingumo prielaidomis, kaitos teorija) galima bent iš dalies retrospektyviai atkurti jau patvirtinto planavimo dokumento intervencijos logiką. Tam būtina išsami planavimo proceso analizė, leidžianti identifikuoti konkrečių pasirinkimų aplinkybes, priežastis ir pagrindimą.

6 Funnell, Sue & Rogers, Patricia. (2011). Purposeful Program Theory: Effective Use of Theories of Change and Logic Models., Brousselle A, Champagne F. Program theory evaluation: Logic analysis. Eval Program Plann. 2011 Feb;34(1):69-78. doi: 10.1016/j.evalprogplan.2010.04.001. Epub 2010 Jun 11. PMID: 20541262.

Kadangi 2022-2025 m. strateginių kryptių rengimo metu intervencijos logikos modelis (ar kitas kaitos teorijos modelis) nebuvo taikomas, tyrime išsamiai aptariamas jų rengimo procesas (remiantis pirminiais šaltiniais – darbo grupės protokolais), o taip pat platesnės Lietuvos VBP raidos istorija pastarąjį dešimtmetį, taip siekiant geriau atkurti kryptių intervencijos logiką. Įgyvendinant visus tyrimo uždavinius, daugiausia remiamasi pirminių šaltinių – valstybės strateginių ir politikos planavimo dokumentais ir jų priedais, aktualių institucijų veiklos ataskaitomis, nevyriausybinių Lietuvos VBP ekosistemos dalyvių dokumentais, oficialia statistika apie Lietuvos VBP įgyvendinimą ir pan. Kartu konsultuojami įvairūs antriniai šaltiniai – akademinė literatūra, kiti VBP ar Lietuvos užsienio politikos tyrimai, žiniasklaidos priemonės, kitų šalių VBP dokumentais ir pan. Vykdamas tyrimą taip pat buvo atliktos kelios anonimizuoti interviu su Lietuvos VBP ekosistemos dalyviais – tiek valstybės institucijų, tiek nevyriausybinių sektoriaus atstovais. Galiausiai, tyrimą praturtino ir 2024 m. spalį metinėje Užsienio reikalų ministerijos vystomojo bendradarbiavimo konferencijos metu vykusios dirbtuvės apie esminius prioritetus, iššūkius ir poreikius galvojančią apie tolesnę Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politiką, kuriose buvo pristatytos ir preliminarios tyrimo išvagos.

3. Ilgalaikiai strateginiai tikslai ir vystomojo bendradarbiavimo politika

Pasaulio valstybės vystomojo bendradarbiavimo ir paramos (VBP) politiką vykdo dėl įvairių – humanitarinių, ideologinių, ekonominių, geopolitinių ir politinių – priežasčių, ir dažnai kelių iškart. Santykinė šių priežasčių, taigi ir VBP politikos tikslų, svarba varijuoja priklausomai nuo konkrečių šalių partnerių, o taip pat keičiasi laike. Tačiau ši natūrali ir neišvengiama VBP politikos kaita vyksta tam tikruose rėmuose, kuriuos nustato ilgalaikiai valstybės prioritetai, visų pirma formali ar neformali valstybės tarptautinės (užsienio) politikos strategija.

Šiame skyriuje nagrinėjama, kokius „rėmus“ Lietuvos VBP politikai apibrėžia svarbiausiose Lietuvos Respublikos strateginio valdymo dokumentuose numatyti ilgalaikiai tikslai. Konkrečiau, skyriuje analizuojama, koks vaidmuo VBP numatomas Lietuvos strateginio planavimo dokumentuose, kurie kolektyviai sudaro valstybės tarptautinės veiklos ir užsienio politikos strategijų visumą. Siekiant įvertinti VBP politikos raidą ir jai keliamų tikslų pastovumą ir kaitą, analizėje aptariamos ir ankstesnės svarbiausių strateginių dokumentų redakcijos nuo 2014 m. (**3.1. poskyris**), o taip pat ir pastarojo dešimtmečio Lietuvos Respublikos Vyriausybės programos (**3.2. poskyris**).

3.1. Vystomojo bendradarbiavimo politika ilgalaikėse valstybės strategijose

Aukščiausią Lietuvos Respublikos strateginio planavimo sistemos grandį sudaro du tarpusavyje derinami dokumentai: valstybės pažangos strategija ir nacionalinė saugumo strategija (NSS).⁷ Šie dokumentai projektuoja fundamentalius, ilgojo laikotarpio valstybės interesus ir siekius: Pažangos strategija apima ilgesnį nei 20 metų laiko horizontą; NSS nustato „gyvybinius ir pirmaeilius“ nacionalinio saugumo interesus, kurie pagal apibrėžimą turėtų likti aktualūs net ir tolimoje ateityje. Vertinimo metu galiojantys atitinkami dokumentai yra 2023 m. patvirtina vizija „Lietuva 2050“ ir 2021 m. NSS redakcija. Tiek ilgalaikė Lietuvos pažangos vizija, tiek NSS yra įgyvendinami netiesiogiai. Atitinkamai, šiame poskyryje nagrinėjamas ir Nacionalinis pažangos planas – dešimties metų laikotarpio dokumentas, kuris numato konkrečius tikslus, uždavinius, priemones, rodiklius ir finansavimo šaltinius siekiant prisidėti prie fundamentalių Lietuvos interesų ir ilgojo laikotarpio strateginių ambicijų realizavimo.

3.1.1. Lietuva 2050

Valstybės pažangos strategija „Lietuva 2050“, patvirtinta Seime 2023 m. gruodžio 23 d., įvertina globalių pokyčių keliamus iššūkius ir galimybes valstybės raidai, apibrėžia ilgalaikę šalies vystymosi viziją ir identifikuoja penkias svarbiausias vystymosi kryptis jos siekiant.⁸ Kiekvienai iš vystymosi krypčių numatyta konkreti strateginė ambicija, kurių kiekviena nustato po tris esminių pokyčių sritis ir pateikia siūlymus dėl svarbiausių veiklų kiekvienos srities aprėptyje. Atsižvelgiant į tai, kad Lietuvos saugumą ir klestėjimą ateityje itin smarkiai paveiks gebėjimas formuoti tarptautinę aplinką ir prisitaikyti prie neišvengiamų jos pokyčių, kaip viena iš svarbiausių tolesnei šalies raidai vystymosi krypčių išskirta ir tarptautinė bei saugumo politika.

7 Lietuvos Respublikos Seimas (2020). „Lietuvos Respublikos strateginio valdymo įstatymas.“ TAR, 2020-07-09, Nr. 15358. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90386d20bab711ea9a12d0dada3ca61b>

8 Lietuvos Respublikos Seimas (2023). „Dėl Valstybės pažangos strategijos „Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“ patvirtinimo“. TAR, 2023-12-28, Nr. 25659. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/a8b03ef0a55511ee8172b53a675305ab?jfwid=1z7qrkybq>

Pažymėtina, kad svarbiausių valstybės vystymosi kryptių pasirinkimo atžvilgiu, vizija „Lietuva 2050“ reikšmingai skiriasi nuo ankstesnės valstybės pažangos vizijos „Lietuva 2030“. Šis dokumentas, patvirtintas 2011 m. ir galiojęs iki „Lietuva 2050“ priėmimo, nustatė tris esmines pažangos kryptis: sumani ekonomika, sumani visuomenė ir sumanus valdymas.⁹ Tačiau nors vizija įvardijo bendrą siekį tapti „integralia, sėkminga, politiškai ir ekonomiškai konsoliduota Šiaurės ir Baltijos valstybių regiono ... dalimi“ ir pakartojo ilgalaikę ambiciją „tapti regiono lydere Rytų kaimynystės atžvilgiu“, plačiau apie Lietuvos užsienio ir saugumo politiką bei jos tikslus ir poreikius nekalbama.

Strateginė ambicija ilgalaikės Lietuvos tarptautinės ir saugumo politikos kontekste yra „Atspari valstybė, konstruktyvi ir įtakinga globalios politikos veikėja“. Tokią ambicijos formuluotę grindžia dvi prielaidos. Pirma, dėl augančių, sparčiai kintančių ir dažnai sunkiai prognozuojamų saugumo grėsmių, Lietuvai būtina stiprinti ne vien atgrasymo ir gynybos potencialą, bet ir valstybės bei visuomenės atsparumą – t.y., gebėjimą atsitiesti ir sustiprėti po patirto sukūrimo. Antra, tarptautiniam bendradarbiavimui tampant vis labiau komplikuojamam ir neapibrėžtam dėl nevienareikšmio geopolitinių, klimato, technologinių ir demografinių tendencijų poveikio, Lietuva privalo išvystyti kokybiškai naujus analitinius, diplomatinus ir valdysenos pajėgumus bei plėsti ir stiprinti savo tarptautines partnerystes tam, kad galėtų ir toliau aktyviai ir efektyviai dalyvauti globaliuose procesuose ir tarptautiniuose formatuose. Trumpai tariant, nors „Lietuva 2050“ neformuluoja fundamentaliai naujų Lietuvos užsienio politikos tikslų – siekis būti visaverte tarptautine veikėja apibrėžia valstybės politiką nuo Nepriklausomybės atkūrimo – ji kelia aukštesnę ambiciją Lietuvos užsienio ir saugumo politikos idėjų, pajėgumų, programų ir priemonių vystymui bei jų įgyvendinimo kokybei.¹⁰

Šios strateginės ambicijos aprėptyje tiesiogiai pabrėžiamas ir VBP, kaip „ilgalaikės investicijos“ stiprinant Lietuvos globalų vaidmenį ir formuojant palankią Lietuvai tarptautinę aplinką, vaidmuo.¹¹ Konkrečiau, ambicija numato, kad siekdama savo ilgalaikių tarptautinės politikos tikslų, Lietuva „analizuos ir stiprins vystomojo bendradarbiavimo programas ... atsižvelgdama į aplinkos ir klimato kaitos klausimus bei savo interesus“. Tokia formuluotė signalizuoja tris ateities kryptis Lietuvos VBP. Pirma, VBP programų stebėseną ir efektyvumą bei poveikio vertinimą yra išskirti kaip integrali platesnių pastangų stiprinti VBP pajėgumus, pvz., didinant finansavimą ar optimizuojant VBP reglamentavimą ar institucinę tvarką, dalis. Antra, **ambicija išskiria klimato politiką kaip tematinę sritį, kuri turi būti geriau (horizontaliai) integruota į Lietuvos VBP programas** atsižvelgiant tiek į klimato kaitos keliamas grėsmes įvairių pasaulio valstybių klestėjimui ir saugumui, tiek į šios temos aktualumą potencialiems Lietuvos partneriams, tiek į Lietuvos pajėgumus teikti inovatyvius žalius sprendimus kitoms valstybėms. Trečia, vizija įtvirtina prielaidą, kad VBP programų sėkmės sąlyga yra reali atitiktis valstybės donorės interesams ir taip skatina geriau susieti VBP su fundamentaliais Lietuvos tarptautinės politikos ir saugumo interesais. **Atsižvelgiant į „Lietuva 2050“ strateginėje ambicijos lygmenyje įvardintą tikslą – valstybės atsparumo užtikrinimą – galima konstatuoti, kad vienas tolesnės Lietuvos VBP prioritetu galėtų būti parama partnerėms stiprinant jų valstybių ir visuomeninių atsparumą** (suvokiant šią sąvoką plačiai, kaip atsparumą dezinformacijai, klimato kaitos poveikiui, išorės grėsmėms, ekonominiam spaudimui ir t.t.). Greta aukščiau paminėtų „Lietuva 2050“ vizijoje formuluojamų tikslų, ilgalaikius valstybės interesus apibrėžia Nacionalinė saugumo strategija.

1 pav. „Lietuva 2050“ IV strateginė ambicija

Pagrindiniai Lietuvos ateities tarptautinės politikos elementai:

- Stiprinamas užsienio politikos formavimo modelis ir diplomatinė tarnyba
- Lietuvos reikšmės ES ir NATO didinimas
- Saugumo ir demokratijos erdvės kaimynystėje plėtra
- Bendradarbiavimas Baltijos, Šiaurės ir Vidurio Europos regione
- Veiksmingas daugiašalis bendradarbiavimas plėtojant taisyklėmis ir teise grįstą tarptautinę tvarką
- Globali aplinkos apsauga

9 Pažangos kryptis vienijantis „sumanumo“ principas vizijos kontekste aprėpė tris pamatines „pažangai svarbias vertybes“: atvirumą, kūrybingumą ir atsakingumą.

10 Lietuvos ateities vizija „Lietuva 2050“. Žr. https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/12/aKnLV3W7_4g.pdf

11 Ibid, p. 40

3.1.2. Nacionalinė saugumo strategija

Galiojanti NSS redakcija Seime buvo patvirtinta 2021 m. gruodžio 21 d., tad jos nuostatos informavo ir „Lietuva 2050“ vizijos ir ambicijų turinį. Atsiremiant į Konstitucijoje įtvirtintas vertybes, NSS identifikuoja tris nacionalinio saugumo interesus: (1) *valstybės suverenumas, teritorijos vientisumas ir demokratinė konstitucinė santvarka*, (2) *taika, gyventojų gerovė ir saugi aplinka valstybės raidai* ir (3) *euroatlantinės bendrijos gyvybingumas ir vieningumas*.¹² Šie interesai sąlygoja platų nacionalinio saugumo prioritetų ir uždavinių rinkinį, apimantį tris ramsčius: (1) valstybės gynyba, (2) valstybės ir visuomenės atsparumas bei (3) Lietuvos Respublikos interesus atitinkančios tarptautinės saugumo sistema.

Nors tiesioginių nuorodų į vystomąjį bendradarbiavimą NSS nėra, Lietuvos VBP yra glaudžiai susijusi su keliais svarbiais strategijoje įvardijamais nacionalinio saugumo prioritetais ir uždaviniais, daugiausia trečiojo ramsčio aprėptyje. Visų pirma, Lietuvos VBP, istoriškai nukreipta į Rytų kaimynystės regioną (žr. žemiau) susijusi su NSS įvardijamu „Europos kaimynystės saugumo stiprinimo“ prioriteto ir, konkrečiai, uždaviniais „tęsti aktyvų bendradarbiavimą su Ukraina, Sakartvelu ir Moldovos Respublika ... šioms valstybėms svarbiose srityse“ bei „skleisti demokratijos, laisvosios rinkos, įstatymo viršenybės, skaidrumo ir atskaitomybės idėjas ir praktiką, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir pilietines organizacijas bei demokratinius procesus, ginti žmogaus teises ir laisves Baltarusijos Respublikoje ir Rusijos Federacijoje“. Žvelgiant plačiau, NSS pažymi Lietuvos, kaip „atsaking[os] euroatlantinės bendruomenės nar[ės]“ pareigą prisidėti prie kolektyvinio problemų, kurias sąlygoja tokie globalūs procesai kaip klimato kaita technologinė pažanga ir demografiniai poslinkiai, sprendimo. Greta kitų dvišalės ir daugiašalės Lietuvos užsienio politikos instrumentų, VBP yra viena iš būdų kaip Lietuva gali prisidėti prie šios pareigos įgyvendinimo ir palankesnės valstybės saugumui aplinkos formavimo.

Dauguma dabartinės NSS nuostatų pakartoja ankstesnių redakcijų teiginius, įskaitant ir konkrečius aukščiau įvardintus uždavinius plėtojant santykius su Rytų kaimynystės šalimis.¹³ Tačiau nuostata dėl augančios globalių procesų svarbos gynybos ir saugumo darbotvarkėms yra nauja, o didesnis dėmesys klimato kaitos, technologinėms ar socialinėms tendencijoms pasaulyje natūraliai lemia, kad sąsajos tarp valstybės saugumo prioritetų ir VBP dabartinėje NSS yra ryškesnės nei anksčiau. Kartu, svarbu pažymėti, kad naujoji NSS pirmą kartą įvardija Kinijos keliamą grėsmę Lietuvos nacionalinio saugumo interesams, *inter alia* dėl Kinijos ambicijų perkurti tarptautinę tvarką. Nors strategijoje ši ambicija nėra detalizuota, aktyvi daugiašalė ir dvišalė vystomojo bendradarbiavimo politika yra viena iš pagrindinių priemonių, kurią Kinija naudoja siekiant pakeisti esamos tarptautinės tvarkos normas, taisykles ir institucijas. Atitinkamai, Kinijos grėsmės įvardijimas naujojoje NSS dar labiau, nors ir netiesiogiai, patvirtina vystomojo bendradarbiavimo problematikos aktualumą Lietuvos saugumui.

3.1.3. Nacionalinis pažangos planas

2021-2030 m. Nacionalinis pažangos planas (NPP) buvo priimtas 2020 m. rugsėjį, peržiūrėtas ir pakoreguotas 2021 m. spalį ir dar sykį atnaujintas 2024 m. lapkritį.¹⁴ Atitinkamai, nors 2021-2030 m. NPP buvo parengtas prieš priimant „Lietuva 2050“ ir NSS, galiojanti jo versija atsižvelgia į šių dokumentų turinį ir atitinka jų nuostatas. NPP numato 10 pažangos tikslų, kurių kiekvienas turi tam tikrą uždavinių ir juos įgyvendinančių programų bei priemonių rinkinį. Lietuvos užsienio ir saugumo politikai aktualūs 9-as ir 10-as NPP tikslai („Stiprinti Lietuvos įtaką pasaulyje ir ryšius su

12 Lietuvos Respublikos Seimas (2021). „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo.“ TAR 2021-12-21, i. k. 2021-26361. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.167925/asr>

13 Lietuvos Respublikos Seimas (2017). „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2002 m. gegužės 28 d. nutarimo Nr. IX-907 „Dėl Nacionalinio saugumo strategijos patvirtinimo“ pakeitimo“. TAR, 2017-01-25, Nr. 1424. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4c80a722e2fa11e6be918a531b2126ab?jfwid=-n1dnsibme>

14 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2020). „Dėl 2021–2030 metų Nacionalinio pažangos plano patvirtinimo“. TAR, 2020-09-16, Nr. 19293. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c1259440f7dd11eab72ddb4a109da1b5/asr>

diaspora“ ir „Stiprinti nacionalinį saugumą“, atitinkamai), kurie daugiausia koncentruojasi į Lietuvos diplomatių, krašto apsaugos sistemos, visuomenės atsparumo ir parengties bei nacionalinių krizių valdymo pajėgumų stiprinimą.

Lietuvos VBP tiesiogiai figūruoja 9-ojo NPP tikslo aprėptyje. Atspindint tiek „Lietuva 2050“, tiek NSS vartojamą argumentaciją, NPP sieja VBP su, viena vertus, Lietuvos kaip „patikimos ES ir tarptautinės bendruomenės narės“ statusu ir įsipareigojimais ir, kita vertus, su „gerovės, stabilumo ir taikos pasaulyje“ užtikrinimu plečiant demokratijos ir žmogaus teisių normas, dalijantis gerąja reformų patirtimi, mažinant skurdą ir prisidedant prie JT DVT darbotvarkės įgyvendinimo. Visgi, **pagrindinė NPP įtvirtinta perspektyva vystomojo bendradarbiavimo atžvilgiu yra tai, kad VBP yra svarbi valstybės „minkštosios galios“ dalis**, prisidedanti prie šalies įtakos ir žinomumo pasaulyje ir kurianti Lietuvai ilgalaikę grąžą. Kartu, NPP pažymi, **kad Lietuva nepakankamai išnaudoja šį VBP potencialą**.

NPP 9 tikslą įgyvendinančiuose dokumentuose kaip pagrindinė šios problemos priežastis įvardinta tai, kad Lietuvos VBP finansavimas – Lietuvos skiriama oficiali parama vystymui (OPV) – nesiekia 0,33 proc. bendrųjų nacionalinių pajamų (BNP). Toks finansavimo lygis atspindi tarptautinius Lietuvos įsipareigojimus, kurių vykdymas savaime yra „patikimos tarptautinės bendruomenės narės“ statuso sąlyga; kartu, jis riboja galimų Lietuvos VBP veiklų apimtį ir potencialų reikšmingumą.¹⁵ 9 tikslą įgyvendinančioje plėtros programoje, kuri numato OPV finansavimo didinimą iki 2030 m., pabrėžiama specifinė problema, kad žemas finansavimas riboja dvišalę paramą, kuri „savo pobūdį labiausiai prisideda prie Lietuvos užsienio politikos stiprinimo ir turėtų generuoti didžiausią politinę ir ekonominę grąžą“. Tad, siekiant ilgalaikio tikslo didinti Lietuvos žinomumą ir įtaką tarptautinėje bendruomenėje, NPP numato dvi susijusias pokyčio kryptis – didinti OPV finansavimą ir didinti santykinę dvišalės paramos bendros OPV dalį.

1 lentelė. Vystomasis bendradarbiavimas strateginiuose dokumentuose

	Strateginiai tikslai	Nuostatos dėl vystomojo bendradarbiavimo
NSS	Teise grindžiama tarptautinė tvarka Euroatlantinės saugumo struktūros ir Europos saugumo architektūra	Tiesiogiai nėra, per kaimynystės stabilizavimą
LT2050	Atspari valstybė, konstruktyvi ir įtakinga globalios politikos veikėja	IV ambicija: numatoma veikla – Analizuos ir stiprins vystomojo bendradarbiavimo programas, suvokdama jas kaip ilgalaikę investiciją, atsižvelgdama į aplinkos ir klimato kaitos klausimus bei savo interesus
NPP	Stiprinti Lietuvos įtaką pasaulyje ir ryšius su diaspora	Stiprinti vystomojo bendradarbiavimo sistemos, didinančios Lietuvos minkštąją galią, veiksmingumą

Apibendrinant ilgalaikių strateginio planavimo dokumentų nuostatų ir jų raidos apžvalgą galima konstatuoti, kad esminiai Lietuvos užsienio politikos ir saugumo interesai nuo 2010-ųjų liko iš esmės nepakitę. Tačiau tuo pačiu metu svarbu pažymėti kad, kintant Lietuvos išorinės aplinkos vertinimui bei suvokimui apie valstybės tarptautinės galios potencialą, dėmesys vystomojo bendradarbiavimo politikos indėliui į strateginių Lietuvos tikslų realizavimą šiandien yra daug ryškesnis nei praėjusį dešimtmetį. Tą patvirtina ir Vyriausybės programų raida, aptariama žemiau.

15 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2022). „Dėl 2022–2030 metų plėtros programos valdytojos Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos užsienyje matomos ir įtakingos Lietuvos plėtros programos patvirtinimo“. TAR, 2022-03-04, Nr. 4405. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/83cf21439bad11ec9e62f960e3ee1cb6?jfwid=kjtiqnfns>

3.2. Vystomasis bendradarbiavimas Vyriausybės programose

Vystomojo bendradarbiavimo politika figūravo kiekvienos iš paskutinių keturių Lietuvos Respublikos Vyriausybių (LRV) programose ir / ar programų nuostatų įgyvendinimo planuose. Kaip ir strateginio planavimo dokumentų lygmenyje, LRV programų nuostatų raidoje atsispindi tiek fundamentalių VBP tikslų tęstinumas, tiek pastebimai išaugusi ambicija aktyviau ir veiksmingiau naudoti VBP priemones siekiant Lietuvos tarptautinių interesų. Kartu, kadangi LRV programos yra politiniai dokumentai, skirtingų pažiūrų Vyriausybės strateginių valstybės tikslų ir VBP sąsajas interpretavo savaip, peržiūrėdamos konkrečius su VBP siejamus uždavinius ir jiems įgyvendinti numatytas priemones. Žemiau pateikiama trumpa XV, XVI, XVII ir XVIII Vyriausybių programinių nuostatų dėl VBP apžvalga.

Penkioliktoji (2008-2012) Vyriausybė. Kaip ir visa programa, nuostatos dėl VBP Kubiliaus Vyriausybės programoje atspindi krizinį laikmečio kontekstą ir, konkrečiau, susirūpinimą globalios finansų krizės poveikiui Lietuvai. Programoje VBP minimas viename skirsnio apie Lietuvos užsienio politiką punkte, kuris taip pat apima valstybės pastangas pasinaudoti galimybėmis, kurias krizės kontekste teikia naujos ir besivystančios rinkos ir tarptautinės prekybos srautai.¹⁶ Punkto pabaigoje pažymima, kad Lietuva „pagal išgales“ prisidės „prie tarptautinės bendrijos plėtojamo bendradarbiavimo pastangų“ kovojant su skurdu, klimato kaita ir kitomis globaliomis problemomis.

Tai, kad visos punkte išvardintos veiklos siejamos su „Lietuvos kaip globalaus pasaulio raidos dalyvės“ vaidmeniu rodo, kad sąsaja tarp VBP ir siekiamo Lietuvos tarptautinio statuso buvo pakankamai gerai įtvirtinta jau 2000-ųjų pabaigoje.¹⁷ Tuo tarpu Vyriausybės programos nuostatų įgyvendinimo plane (VPNĮP) numatyti darbai rodo ambiciją stiprinti prielaidas efektyvesnei ir veiksmingesnei VBP. Konkrečiau, XV LRV numatė darbus parengti VBP nuostatas ir vystomojo bendradarbiavimo įstatymo koncepciją, o taip pat didinti VBP finansavimą ir siekti didesnio visuomenės palaikymo ir įsitraukimo į VBP vykdymą.¹⁸ Laikino pobūdžio (2011-2012 m. laikotarpį apimančios) VBP nuostatos buvo patvirtintos 2011 sausį¹⁹, o LRV nutarimas dėl Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymo koncepcijos buvo priimtas 2011 m. gruodžio pabaigoje²⁰.

Šešioliktoji (2012-2016) Vyriausybė. Vystomojo bendradarbiavimo klausimas XVI LRV programoje sulaukė atskiro punkto, tačiau nebūtinai daugiau dėmesio: programoje pažymima, kad Lietuva suaktyvins „plėtros ir pagalbos trečiosioms šalims politiką“ ir „pagal išgales“ prisidės prie JT Tūkstantmečio deklaracijos tikslų (DVT pirmtako) įgyvendinimo.²¹ VPNĮP darbuose VBP politika tiesiogiai minima bendradarbiavimo su Ukraina, Gruzija [sic], Moldova ir Afganistanu, kur Goro provincijoje tuo metu veikė Lietuvos specialioji taikos atkūrimo misija, kontekste.²² Rytų kaimynystės kontekste išskirta parama trijų valstybių institucinių gebėjimų ir pilietinės visuomenės stiprinimui; Afganistano atžvilgiu numatytas bendras siekis „toliau plėtoti vystomąjį bendradarbiavimą“, atsižvelgiant į finansines ir politines aplinkybes. Kartu detalizuotas siekis didinti VBP finansavimą, paminint Lietuvos įsipareigojimus pagal ES ir

16 XV Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (2008).

https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Apie_vyriausybe/Ankstesnes_vyriausybes/Po_1990_metu/15_vyr_programa.pdf

17 2004-2008 m. LRV programoje pirmąsyk minima nuostata dėl paramos vystymuisi, konkrečiai: „suaktyvinti plėtros ir pagalbos trečiosioms šalims politiką, padidinti jos finansavimą, prisidėti įgyvendinant Jungtinių Tautų Tūkstantmečio deklaracijos tikslus“. Visgi, ši nuostata dar neatspindi tokio VBP susiejimo su tarptautiniu Lietuvos statusu, kurį galima matyti visų vėlesnių LRV programose. Žr. Lietuvos Respublikos Seimas (2004) „Nutarimas dėl Lietuvos vyriausybės programos.

https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Apie_vyriausybe/Ankstesnes_vyriausybes/Po_1990_metu/po_1990_13_programa.pdf

18 Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2008–2012 metų programos įgyvendinimo priemonių patvirtinimo (2009). Žin., 2009, Nr. 33-1268

https://lrv.lt/uploads/main/documents/files/Apie_vyriausybe/Ankstesnes_vyriausybes/Po_1990_metu/15_priemones.pdf

19 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2011). Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo 2011–2012 metų politikos nuostatų patvirtinimo. Valstybės žinios, 2011-01-15, Nr. 6-220. <https://www.e-tar.lt/portal/legalAct/TAR.D5994F6C5F6F>

20 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2012). Dėl Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymo koncepcijos patvirtinimo. Valstybės žinios, 2012-01-04, Nr. 1-2. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.416191?jfwid=j4ag25ww>

21 XVI Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (2012). <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/11/zz0hCmv1tjQ.pdf>

22 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2013). Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo. Valstybės žinios, 2013-03-20, Nr. 29-1406. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.444678/aSHXOBwDnF>

kitus tarptautinius susitarimus. Iš esmės, didesnis VBP konkretumas atspindi tolesnę ankstesnėje LRV kadencijoje nustatytą VBP kryptį ir įgyvendintų sprendimų tęstinumą.

Kitas svarbus nuoseklumo pavyzdys – 2013 m. patvirtintas Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatymas, formaliai apibrėžęs VBP tikslus, principus bei formavimo, įgyvendinimo ir finansavimo tvarką. Kaip esminiai VBP tikslai išskirti skurdo mažinimas pasaulyje, JT DVT darbotvarkės įgyvendinimas ir demokratijos, saugumo ir stabilumo erdvės valstybėse partnerėse tvarka. Pagrindine VBP formuojančia ir įgyvendinančia institucija nurodyta URM, kurios atstovas taip pat vadovaus naujai įsteigtai Nacionalinei vystomojo bendradarbiavimo komisijai (NVBK), skirtai koordinuoti visų valstybės ir savivaldos institucijų, dalyvaujančių VBP, veiklas.²³ XVI LRV kadencijos metu taip pat buvo tęsiami žemesnio lygmens veiksmai siekiant stiprinti valstybės VBP: pvz., URM užsakė dvi galimybių studijas, skirtas įvertinti kaip Lietuva gali skatinti Lietuvos NVO, verslo ir kitų institucijų įsitraukimą į ES vystomojo bendradarbiavimo instrumentus bei kaip Lietuva gali geriau panaudoti nacionalinių reformų patirtį ES vystomojo bendradarbiavimo programose.²⁴

Septynioliktoji (2016-2020) Vyriausybė. Šios LRV programa žymėjo tam tikrą kokybinį požiūrį į VBP strateginę reikšmę pokytį, net jei konkrečių politinių iniciatyvų lygmenyje toliau stebimas nuoseklumas. Programoje vystomajam bendradarbiavimui skirtas atskiras skirsnis, kurį pradeda nuostata, kad Lietuvos tarptautinis įsipareigojimas teikti paramą yra ne pareiga ar našta, o galimybė. Kartu, pabrėžiamas poreikis „strategiškai ir efektyviai“ naudoti vystomajam bendradarbiavimui skirtas lėšas bei aktyviau dalyvauti tarptautiniuose paramos vystymuisi formatuose ir plėsti partnerystes su konkrečiais tarptautiniais donorais. Kita vertus, LRV programinės nuostatos ir VPNIĮ darbai žymi tęstinumą: Lietuvos VBP geografinės ir teminės kryptys lieka tos pačios (reformų patirties perdavimas ir skatinimas tradicinėse šalyse partnerėse Rytų kaimynystėje); OPV finansavimo padidinimas siekiant, kad jis „ilgalaikėje perspektyvoje“ atitiktų tarptautinius įsipareigojimus.²⁵ Pažymėtina, kad nepaisant visą programą grindžiančio dėmesio darniai plėtrai ir konkrečiai DVT darbotvarkės įgyvendinimui, VBP kontekste šiuo klausimu nėra nenumatyta jokių konkrečių ambicijų ar darbų, išskyrus bendrą siekį didinti Lietuvos dalyvavimą DVT įgyvendinimo veiklose paramą gaunančiose šalyse.

Nepaisant šių iššylių, ambicingesnės nuostatos dėl VBP atspindėjo stiprėjančias pastangas pasiekti realių pokyčių Lietuvos VBP sistemoje. Per XVII LRV kadenciją, URM iniciatyva pradėta aktyvi diskusija dėl reikalingų sprendimų siekiant didinti Lietuvos teikiamą OPV (šį tikslą ministerija pasiūlė įrašyti į kadencijos metu pradėtą rengti NPP).²⁶ Nacionalinės vystomojo bendradarbiavimo komisijos (NVBK) iniciatyva pradėta svarstyti galimybę įsteigti vystomojo bendradarbiavimo fondą, kuris finansuotų ir administruotų ilgalaikes VBP programas ir taip galėtų padidinti Lietuvos OPV veiksmingumą. Šios diskusijos pavirto realiais sprendimais kitos LRV kadencijos metu.

Aštuonioliktoji (2020-2024) Vyriausybė. Jei XVII LRV programa pristatė labiau strateginį požiūrį į VBP stiprinimą, XVIII LRV programa įtvirtina šį poslinkį ir susieja principines nuostatas su konkrečiais ir novatoriškais numatomais darbais. Kokybinis ir kiekybinis VBP stiprinimas programoje įvardintas kaip viena pagrindinių Vyriausybės prioritetinio projekto „Lietuva – laisvės ir demokratijos plėtros centras“ iniciatyvų, pabrėžiant, kad „vystomasis bendradarbiavimas turi tapti prioritetinė nacionalinės užsienio politikos strategijos sritis ... kurioje būtų išgryninti geografiniai ir tematiniai prioritetai“.²⁷ Nors pagrindinis dėmesys laisvės ir demokratijos plėtros darbotvarkėje, kaip ir anksčiau, skiriamas ES

23 <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.449238?jfwid=-n1dnshggn>

24 ESTEP (2015). Tyrimas „Reformų laikotarpio patirties panaudojimas ES vystomojo bendradarbiavimo programose“. http://www.3sektorius.lt/docs/Reformutyrimas_galutineataskaita_patvirtinta_2015-12-08_10:21:10.pdf, CIVITTA (2015) Tyrimas „Galimybių studija dėl Lietuvos suinteresuotų atstovų (verslo, NVO, kt. institucijų) dalyvavimo ES naujos finansinės perspektyvos išorės veiksmų finansinių instrumentų įgyvendinime“. <https://itaid.urm.lt/doclib/2pnh0xwkud5ue8zw51puus5aakq7gry8>

25 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2013). Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programos įgyvendinimo prioritetinių priemonių patvirtinimo

26 2019 m. URM veiklos ataskaita. <https://www.urm.lt/ministerija/veikla/veiklos-ataskaita/171>

27 XVIII Lietuvos Respublikos Vyriausybės programa (2020). <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/973c87403bc311eb8c97e01ffe050e1c?positionInSearchResults=3&searchModelUUID=bff608bb-6779-43c4-a449-dd9f8c8ad92c>

kaimynystei, pabrėžta jog „būtina didinti tikslingą paramą“ ir už jos ribų; kartu, siekiant bendro VBP stiprinimo išskirtas poreikis stiprinti konkrečiai dvišalę paramą vystymuisi. VPNJP detalizuoja kelis specifinius tokių pokyčių vektorius: sukurti vystomojo bendradarbiavimo veiklos fondą ir pagerinti kitas VBP finansavimo programas, pradėti stojimą į EBPO Paramos vystymuisi komitetą, priimti reikalingus poįstatyminius teisės aktus, didinti OPV ir parengti VBP gaires atskiroms šalims ar regionams.

XVIII LRV programa patvirtina, kad daugiau nei dešimtmetį pamažu kintantis požiūris į VBP pamažu subrendo į naują strateginį konsensumą, kuris savo ruožtu padėjo pasiekti realių politinių pokyčių. Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondas (toliau – Fondas) buvo įsteigtas ir pradėjo veiklą 2022 m.; atitinkamai pakeisti ir Lietuvos VBP reglamentuojantis įstatymas bei susiję teisės aktai.²⁸ 2021 m. pabaigoje buvo pristatytos ir dabartinės (2022-2025 m.) vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys, pirmąsyk pagrindžiančios ir detalizuojančios konkrečius Lietuvos VBP geografinius ir tematinius prioritetus atskirose regioninėse strategijose. Prieš pereinant prie 2022-2025 m. strateginių kryptų analizės, žemiau trumpai aptariamos ir ankstesnės Lietuvos VBP gairės.

3.3. Ankstesnės vystomojo bendradarbiavimo gairės

Nuo 2011 m., kai XV LRV parengė pirmąjį Lietuvos VBP nuostatų rinkinį iki 2022-2025 m. strateginių kryptų, valstybėje visada galiojo dedikuotas planavimo dokumentas, apibrėžiantis VBP tikslus ir kryptis, o dabartinis kryptų dokumentas yra ketvirtas per dešimtmetį. Šio dokumento paskirtis 2014-2021 m. buvo apibrėžiama identiškai: „užtikrinti nepertraukiamą ir veiksmingą Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo veiklą ir sustiprinti Lietuvos, kaip atsakingos ir patikimos valstybės donorės, vaidmenį regione, ES, JT ir kitose tarptautinėse organizacijose, tarptautinėje bendruomenėje ir paramą gaunančiose valstybėse“. Šiuo atžvilgiu, dabartinių kryptų tikslas yra platesnis, o dedikuotame „Tikslo ir uždavinių“ skyriuje įvardintos XVIII LRV programos nuostatos (žr. aukščiau, taip pat **4.2.1. poskyrį**). Žemiau trumpai aptariama pastarojo dešimtmečio VBP planavimo dokumentų turinio ir raidos apžvalga pateikiama žemiau bei **Priede B**.

2014-2016 politinės kryptys. Dokumento struktūrą sudaro bendrosios nuostatos, du skyriai pristatantys Lietuvos dvišalės ir daugiašalės paramos nuostatas atitinkamai, ir baigiamosios nuostatos. Bendrųjų nuostatų skyriuje įvardinta, kad kryptimis „siekiama sudaryti sąlygas veiksmingai panaudoti žmogiškuosius išteklius gerajai Lietuvos valstybės kūrimo ir integravimosi į tarptautines struktūras patirčiai perduoti besivystančioms valstybėms“. Patirties perdavimas įtvirtintas ir kaip pagrindinis dvišalės paramos prioritetas (konkrečiai – „Lietuvos demokratinės valstybės ir rinkos kūrimo patirties“), o kaip prioritetinė geografinė kryptis įvardintas Rytų partnerystės regionas. Vienintelė kita geografinė kryptis yra Afganistanas, kur paramos poreikį sąlygojo po karo šalyje prasidėjęs atsakomybės perdavimo Afganistano Islamo Respublikos valdžiai procesas. Kiekvienos iš RP partnerių (Armėnija, Baltarusija, Gruzija, Moldova, Ukraina) įvardintos beveik tos pačios paramos sritys: demokratijos ir pilietinės visuomenės, administracinių ir institucinių gebėjimų (skatinant eurointegraciją) bei regionų vystymosi ir savivaldos stiprinimas, parama, ekonominiam ir socialiniam vystymuisi (reformoms), moterų ir vyrų lygybės užtikrinimas. Daugiašalės paramos kontekste įvardijami tik esminiai globalūs VBP tikslai (mažinti skurdą pasaulyje ir plėtoti ilgalaikį ir darnų besivystančių šalių vystymąsi) ir numatoma, kad Lietuva daugiašalę paramą teiks per ES, JT ir Pasaulio Banko instrumentus, o ši parama rems „skurdžiausias pasaulio valstybes“ įvairiuose pasaulio regionuose. Likusiame skyriuje detalizuojami daugiašalę paramą apibrėžiantys tarptautiniai dokumentai, tačiau nacionaliniai Lietuvos daugiašalės paramos prioritetai nėra identifikuoti. Nors baigiamosiose nuostatose detalai įvardijami siekiai stiprinti VBP

²⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2021) Dėl Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo nuostatų bei Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo tarybos institucinės sudėties patvirtinimo. TAR, 2021-12-20, Nr. 26270. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/6fd870c061a011ecb2fe9975f8a9e52e?jfwid=-n1dnshggn>, Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2022). Dėl Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo veiklos aprašo patvirtinimo. TAR, 2022-06-09, Nr. 12492. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/95ebb451e7b211ec896de0b71e988500?positionInSearchResults=0&searchModelUUID=cb5dafd8-a7d6-4ecc-995a-b375a1d8a55b>.

įtraukumą ir veiksmingumą, be įsipareigojimo iki 2015 m. padidinti OPV iki 0,33 proc. BNP, jokių kryptių įgyvendinimo ar platesnės VBP įgyvendinimo vertinimo kriterijų dokumente nėra.

2017-2019 m. ir 2019-2021 m. dokumentai buvo rengiami tos pačios (XVII) Vyriausybės ir atitinkamai yra gana panašūs ir gali būti aptariami kartu. Abiem atvejais, pagrindinis VBP prioritetas išliko „dalijimasis reformų patirtimi“, o pagrindinė geografinė kryptis – Rytų Europos regionas.²⁹ Nors kartu išskirta ir nauja geografinė sritis – migracijos kilmės ir tranzito šalys – dokumentuose nėra jokių atitinkamai šaliai ar šalių grupei skirtų priemonių; migracijos tema figūruoja tik nacionaliniame kontekste (parama prieglobsčio teikimui). Bendrai, dokumentuose skiriama daug dėmesio naujai (2015 m. patvirtintai) DVT darbotvarkėi: identifikuojami prioritetiniai Lietuvos DVT tikslai (1, 4, 5, 13, 16 ir 17), pagal kuriuos struktūruojamos ir konkrečios VBP priemonės.

Bene esminis skirtumas tarp jų yra tai, kad 2017-2019 m. atskirai pristatytos politinės kryptys vėlesniame dokumente buvo pateiktos tik kaip bendrosios tarpinstitucinio VB veiklos plano nuostatos. Šis planas buvo pagrindinė XVII Vyriausybės į VBP planavimą 2017 m. atnešta naujovė: jame išdėstyti VBP (tiek dvišalės, tiek daugiašalės) tikslai, uždaviniai, priemonės ir vertinimo kriterijai. 2017-2019 m. įvardintas platus ir kompleksinis tikslas „Užtikrinti Lietuvos [VBP] veiksmingumą ir stiprinti Lietuvos, kaip atsakingos ir patikimos paramos teikėjos, vaidmenį, įgyvendinant [DVT] iki 2030 metų paramą gaunančiose šalyse“ 2019-2021 m. buvo susiaurintas iki „stiprinti Lietuvos dalyvavimą [DVT] iki 2030 metų įgyvendinimo veikloje valstybėse partnerėse“, tačiau nuoroda į matomumo didinimą išliko bendrosiose nuostatose. Uždaviniai abiejuose planuose liko tie patys ir buvo bendrinio pobūdžio („teikti dvišalę paramą“ ir „prisidėti prie daugiašalių [VB] pastangų“). Plane pateikiamos priemonės, kaip minėta, buvo formuluojamos pagal individualius DVT tikslus (kartais tą patį tikslą įgyvendindavo kelios skirtingos institucijos) ir geografinę sritį (išskiriant Rytų Europos regioną). Pirmajame plane pateiktas išsamus ir detalus VBP priemonių ir atitinkamų produkto rodiklių sąrašas (33 priemonės ir 30 rodiklių), antrajame taip pat buvo konsoliduotas (iki 7 ir 4 atitinkamai). Bet kuriuo atveju, VBP priemonės iš esmės nesiskyrė, o dauguma pirmajame plane numatytų rodiklių buvo funkciniai (t.y., panaudotų / pervestų lėšų dalis, surengti renginiai). Bendrai, nepaisant to, kad kriterijų ir rodiklių įvedimas į VBP planavimo ir stebėsenos sistemą buvo sveikintina naujovė, jo pridėtinė vertė kvestionuotina: vienintelis rezultato (tikslų lygmenų) rodiklis 2017-2019 m. (teigiami pokyčiai paramą gaunančiose šalyse) plano tvirtinimo metu buvo naujas ir nematuotinas, o 2019-2021 m. pakeistas į funkcinį rodiklį – OPV skiriamą proc. nuo BNP.

29 Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2016). Lietuvos Respublikos Vystomojo bendradarbiavimo 2017-2019 metų politikos kryptys. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=tnmr6x8nc&documentId=518226d0017e11e6bf4ee4a6d3cdb874&category=TAP>, Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2018). Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2016 m. rugsėjo 21 d. nutarimo Nr. 937 „Dėl Vystomojo bendradarbiavimo tarpinstitucinio veiklos plano patvirtinimo“ pakeitimo. TAR, 2018-09-28, Nr. 15276. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/5243b806c2e111e883c7a8f929bfc500/UXmJGYfNXB?jfwid=zjgvsc568>

4. Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys

Vertinimo metu galiojančios Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys 2022-2025 metams buvo patvirtintos 2021 m. gruodžio 27 d. Nors planavimo dokumentai, nubrėžiantys esminius VBP tikslus ir veiklas trijų metų laikotarpiui, Lietuvoje buvo naudojami jau daugiau nei dešimt metų, galima teigti, kad dabartinės strateginės kryptys žymi ilgai lauktą „kokybinį pokytį“ VBP formavimo procese – visų pirma jau vien dėl to, kad nė vienas ankstesnis dokumentas nevartojo „strateginės krypties“ sąvokos. Kita esminė 2022-2025 m. krypčių inovacija yra jas lydinčios regioninės vystomojo bendradarbiavimo strategijos.

Kaip parodė ankstesnio skyriaus analizė, šie kokybiniai pokyčiai simbolizuoja platesnį ir ilgalaikių procesų stiprinti Lietuvos VBP išdavą. Šiuo atžvilgiu pažymėtina, kad 2021 m. pavasarį buvo pristatytas „Kurk Lietuvai“ projektas, skirtas stiprinti Lietuvos VBP veiksmingumą.³⁰ Galutinėje projekto ataskaitoje taip pat pateiktos ir išsamios rekomendacijos naujųjų gairių rengimui, kurios apibendrinamos **1 pav.**

Kadangi pastangos toliau stiprinti VBP tęsiasi ir tęsis ateityje, svarbu įvertinti, kaip konkrečiai 2022-2025 vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys sąveikauja su ir prisideda prie ilgalaikių Lietuvos tikslų ir interesų realizavimo. Atitinkamai, šiame skyriuje nagrinėjamas strateginių krypčių bei regioninių strategijų struktūra ir turinys, siekiant nustatyti ir įvertinti šiuos dokumentus grindžiančią intervencijos logiką (**4.2. poskyryje**). Norint geriau suvokti specifinius strateginių krypčių nuostatų pasirinkimus, **4.1. poskyryje** aptariamas jų rengimo kontekstas bei procesas. Remiantis šia analize, **4.3. poskyryje** įvertinama 2022-2024 m. realiai vykdytos VBP atitiktis strateginių krypčių lygmenyje numatyta intervencijos logikai ir pateikiamas preliminarus indėlio į Lietuvos ilgalaikių strateginių tikslų realizavimą vertinimas.

2 pav. „Kurk Lietuvai“ projekto rekomendacijos:

Rekomendacijos dėl 2022-2025 m. gairių rengimo

1. Oficialios Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos strategijos dokumento, kuriame būtų įtvirtinti ilgalaikiai teminiai ir geografiniai šios politikos prioritetai ir veiksmingumo vertinimo rodikliai, parengimas ir patvirtinimas.
2. Ilgalaikių prioritetų apibrėžimas. Paramos demokratijai įtvirtinimas horizontaliu Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos prioritetu. Prioritetus suderinimas su ES NDICI (geografinių prioritetų prasme, ES itin svarbu OPV Afrikai).
3. Stebėsenos ir vertinimo sistemos stiprinimas. Kokybinių ir kiekybinių veiklos veiksmingumo rodiklių rinkinio numatytas.

Taip pat pasiūlymai dėl administravimo paprastinimo, ilgalaikio finansavimo, komunikacijos, privataus verslo įtraukimo, bendradarbiavimo su tarptautiniais donorais stiprinimo ir daugiašalių formatų išnaudojimo.

4.1. Strateginių krypčių rengimo kontekstas ir procesas

Dabartinės Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys pradėtos rengti 2021 m. pavasarį. Greta ilgalaikių strateginių valstybės tikslų, kurie, kaip parodė 3 skyriaus analizė, išlieka stabilūs, krypčių ir prioritetų pasirinkimą neišvengiamai sąlygojo ir tuometinė strateginė Lietuvos aplinka. Prieš aptariant krypčių rengimo proceso metu išryškėjusius debatus ir priimtus sprendimus, trumpai apžvelgiami ir pagrindiniai išorės veiksniai, kurie formavo sprendimų priėmimo aplinką ir galėjo daryti įtaką krypčių rengėjų darbiui.

³⁰ Zubė, J. ir Mizgerytė, V. (2021). Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos veiksmingumo stiprinimas. Galutinė ataskaita, rekomendacijos ir jų įgyvendinimo veiksmų planas. <https://data.kurklit.lt/wp-content/uploads/2023/04/Lietuvos-VB-politikos-veiksmingumo-stiprinimas-galutine-ataskaita.pdf>. Taip pat žr. projekto puslapį, <https://kurklit.lt/projektai/lietuvos-vystomojo-bendradarbiavimo-politikos-veiksmingumo-stiprinimas>

4.1.1. Strateginė ir politinė aplinka

Po pasaulį 2020 m. paralyžiavusios ir milijonus gyvybių nusinešusios koronaviruso pandemijos, 2021 m. Lietuvoje, kaip ir daugelyje ES bei kitų partnerių valstybių, prasidėjo Covid-19 vakcinavimo kampanija. Vakarų visuomenėse, įskaitant Lietuvą, valstybės pastangos kovoti su pandemija iššaukė dalies gyventojų neigiamą reakciją, o viešosios diskusijos apie pandemijos valdymą, ypač skaitmeninėje erdvėje, sudarė palankią klaidingų ar klaidinančių naratyvų bei trečiųjų šalių įtakos operacijų, plėtrai. Tuo tarpu globaliu mastu, tarptautinis atsakas į pandemiją išryškino ir pagilino skirtį tarp turtingiausių ir besivystančių pasaulio valstybių: pandemija buvo ypač skausminga vadinamųjų Globalių Pietų šalyse, kurios turėjo ribotas finansines galimybes įsigyti reikalingų medicinos priemonių bei nepakankamus institucinius pajėgumus suvaldyti atsaką į pandemiją.³¹ Kartu, poreikis skolintis siekiant suvaldyti pandemijos pasekmes lėmė smarkų valstybių skolos augimą visame pasaulyje, tačiau neproporcingai padidino Globalių Pietų įsiskolinimą. Augantys skolų apmokėjimo kaštai dar labiau suvaržė šių valstybių pajėgumus finansuoti viešąsias paslaugas ir plėtros programas; kadangi šios valstybės dažnai yra ES ir kitų tarptautinių donorų VBP programų partnerės ir paramos gavėjos, globalios pandemijos pasekmės formavo – net jei netiesiogiai – ir Lietuvos VBP sprendimų kontekstą.

Tačiau svarbiausias ir neabejotinai ryškiausias veiksnys, sąlygojęs pasirinkimus dėl tolesnės Lietuvos VBP, buvo 2021 m. Baltarusijos eskaluota dvišalių santykių krizė ir ypač liepą prieš Lietuvą pradėta hibridinė ataka instrumentalizuojant migrantų ir / ar pabėgėlių iš trečiųjų šalių srautus. Iš viso iki 2021 m. lapkričio (kuomet buvo baigtas VBP formavimo procesas) Lietuvoje registruoti 4662 neteisėti migrantai, iš kurių beveik visi kirtu valstybės sieną su Baltarusija.³² Minsko veiksmai organizuojant migrantų transportą iš trečiųjų šalių ir atvedimą (kartais naudojant jėgą) iki Lietuvos teritorijos žymėjo reikšmingą dvišalių santykių krizės, prasidėjusios po neteisėtų 2020 m. rinkimų Baltarusijoje ir Minsko taikytų represijų prieš šalies piliečius, eskalavimą. Tiek hibridinė ataka, tiek platesnė Baltarusijos režimo laikysena kėlė aktualius klausimus diskusijose dėl Lietuvos VBP kryptių. Pirma, instrumentaluotos migracijos krizės metu išaugo poreikis bendradarbiauti su migrantų kilmės šalimis (daugiausia migrantų atvyko iš Irako, Kongo, Kamerūno, Sirijos, Afganistano ir kt.), siekiant jų vyriausybių pagalbos neteisėtos migracijos valdymo ir grąžinimo organizavimo klausimais. Lietuvai tai reiškė ir uždavinį suteikti paskatų aktyviam šių šalių bendradarbiavimui, potencialiai ir per VBP instrumentus.³³ Antra, Baltarusijos režimui siekiant apriboti opozicinių ir demokratinių politikų, organizacijų ir judėjimų laisves ir pajėgumus, nuo 2020 m. šalyje smarkiai sugriežtinta nevyriausybinių ir pilietinės visuomenės organizacijų, taip pat žiniasklaidos kontrolė, o tai padidino su vystomojo bendradarbiavimo projektu vykdymu Baltarusijoje susijusias rizikas.³⁴ Apibendrinant, krizinis dvišalių santykių kontekstas galėjo turėti dvejopą įtaką diskusijoms dėl Lietuvos VBP kryptių: ir sąlygoti naujų potencialių klausimų atsiradimą, ir apsunkinti tolesnius veiksmus siekiant tradicinio prioriteto – remti demokratiją ir pilietinę visuomenę Baltarusijoje.

4.1.2. Rengimo procesas

Dabartinės (2022-2025 m.) Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys buvo rengiamos 2021 m. gegužės-gruodžio mėnesiais, o rengimo procesą koordinavo užsienio reikalų ministro įsakymu suformuota darbo grupė. Pažymėtina, kad prieš šį procesą buvo atlikta Lietuvos VBP veiksmingumo stiprinimo studija, pateikusi rekomendacijas ir dėl naujųjų gairių rengimo (proceso, turinio ir stebėsenos). Darbo grupę sudarė URM politinės vadovybės ir aktualių geografinių departamentų, Centrinės projektų valdymo agentūros, Finansų ministerijos ir

31 Balfour, R., Bomassi, L., & Martinelli, M. (2022). *Coronavirus and the widening global North-South gap*. Carnegie Endowment for International Peace. <https://carnegieendowment.org/research/2022/04/coronavirus-and-the-widening-global-north-south-gap?lang=en¢er=europe>

32 Oficialiosios statistikos portalas (2024). Neteisėtos migracijos stebėseną (nuo 2021-01-01). OSP. <https://osp.stat.gov.lt/neteiseta-migracija-dashboard>

33 LRT.lt (2021). Adomėnas: būtinas tolesnis Lietuvos ir Irako bendradarbiavimas migracijos valdymo klausimais. *LRT*.

<https://www.lrt.lt/naujienos/pasaulyje/6/1507878/adomenas-butinas-tolesnis-lietuvos-ir-irako-bendradarbiavimas-migracijos-valdymo-klausimais>

34 Human Rights Watch. (2022). Belarus: Civil society 'purge'. <https://www.hrw.org/news/2022/01/13/belarus-civil-society-purge>

Ministrės pirmininkės atstovai, kuri į procesą įtraukė kitas aktualias valstybės institucijas, vystomojo bendradarbiavimo srityje veikiančias nevyriausybinės organizacijas, nepriklausomus ekspertus ir akademikus bei verslo atstovus.³⁵

Darbo grupė iš viso susitiko šešis kartus. Trijuose iš šešių susitikimų (pirmame, ketvirtame ir penktame) dalyvavo tik darbo grupės nariai, trijuose – kviestiniai verslo (antrajame, šeštajame) ir NVO (trečiajame, šeštajame) atstovai. Nepaisant formalaus suinteresuotų šalių įtraukimo, darbo grupė ir ypač URM išlaikė aukštą proceso kontrolę ir turėjo didelę įtaką kryptiui. Pvz., jau pirmojo susitikimo metu buvo pristatytas preliminarus, URM atstovų parengtas, strateginių kryptių pasiūlymas, nustatęs kelias geografines (Rytų kaimynystė, Afrika, Vidurio Rytai) ir temines (laisvės ir demokratijos darbotvarkė, administracinių pajėgumų stiprinimas) kryptis, kurioms iš esmės pritarta. Kartu, iš anksto sutarta ir dėl tikslo turėti ribotą geografinių ir tematinių prioritetų skaičių. URM įtaka buvo ryški ir vėlesniuose kryptių formavimo etapuose: pvz., Uzbekistanas bei Irakas kaip papildoma geografinė sritis buvo įtraukta URM iniciatyva dėl tuo metu aktualaus poreikio stiprinti bendradarbiavimą migrantų srautų valdymo klausimais. Tuo tarpu suinteresuotoms šalims buvo suteikta galimybė pateikti savo idėjas iki pradėdant rengti kryptių dokumentą ir pateikti pastabas diskusijoje po dokumento parengimo; nors svarstyta, galimybė suteikti suinteresuotoms šalims galimybę teikti pastabas pačiam dokumentui nebuvo sudaryta, baiminantis, kad kolektyvinis teksto redagavimas būtų sunkiai suvaldomas procesas. Apibendrinant, **nors kryptių rengimo metu buvo konsultuojamasi su suinteresuotomis šalimis, bendrakūrybos (angl. co-creation) principai ir metodai, pvz. kolektyvinės stiprybių / silpnybių / grėsmių / galimybių identifikavimo ar prioritetų reitingavimo dirbtuvės, procese nebuvo taikomi.**

Atsižvelgiant į ilgalaikę Lietuvos VBP patirtį ir aiškius strateginius interesus Rytų kaimynystės atžvilgiu, diskusijos dėl Lietuvos prioritetų šioje geografinėje srityje buvo ribotos. Vienintelis reikšmingas probleminis klausimas buvo dėl tolesnės VBP Baltarusijoje – nors dalis suinteresuotų šalių (tiek verslo, tiek NVO atstovų) ir darbo grupės narių pabrėžė poreikį ir toliau teikti jai prioritetą, dėl sudėtingos politinės situacijos buvo nuspręsta nerengti dedikuotos VBP strategijos Baltarusijai. Santykinai mažai diskusijų sulaukė ir klausimas dėl bendrųjų VBP principų: plačiai pritarta laisvės ir demokratijos darbotvarkei, poreikiui koncentruotis į kelis DVT (pvz., lyčių lygybę, švietimą, kova su klimato kaita) ir ES vystomojo bendradarbiavimo prioritetus.

Atitinkamai, daugiausia dėmesio darbo grupės susitikimų metu buvo skirta klausimui, kaip formuoti Lietuvos VBP Afrikoje, kur ji neturi gilaus įdirbio ar griežtų ir aiškių prioritetų. Afrika kaip prioritetinė geografinė sritis siūlyta nuo pat pirmojo darbo grupės susitikimo, iš dalies siekiant nacionalinėje VBP geriau atspindėti ES vystomojo bendradarbiavimo prioritetus ir taip padidinti galimybes integruotis į bendras ES programas. Darbo grupės narių diskusijas dėl Lietuvos VBP tikslų ir metodų Afrikoje apibrėžė dvi esminės pozicijos: „strateginis“ požiūris, siekiant nustatyti kelias svarbiausias Lietuvai šalis ir suderinti VBP su platesne valstybės politikos veikla (pvz., diplomatinį atstovybių tinklo plėtra žemyne) ir „eksperimentinis“ požiūris, prioretizuojantis lankstumą ir paramą „iš apačios“ ateinančioms nevyriausybinių organizacijų ar verslo iniciatyvoms. Svarstant „strateginio“ veikimo galimybes diskutuota, ar jis turėtų būti grindžiamas nacionaliniais, ar ES prioritetais; „eksperimentinis“ metodas, pagal apibrėžimą, nenumatė tikslų prioritetų ar šalių. Pažymėtina, kad verslo bendruomenė neturėjo vieningo požiūrio dėl konkrečių valstybių pasirinkimo (pramonės atstovams Afrika apskritai neatrodė perspektyvi, tuo tarpu IT sektoriaus atstovai pabrėžė poreikį atsižvelgti į konkrečių rinkų brandą, teisės sistemas ir dominuojančią kalbą; tarp aukšto potencialo šalių išskirtos Botsvana ir Zambija); dalis NVO atstovų, tuo tarpu, apskritai kvestionavo tikslingumą nustatyti prioritetines šalis ir pabrėžė poreikį stiprinti horizontalius pajėgumus ir plėsti vietines partnerystes.

Jau po trečiojo darbo grupės susitikimo kaip prioritetinės Afrikos šalys buvo pasirinktos Nigerija ir Gana; po penktojo – ir Kenija. Tai dar sykį patvirtina lemiamą URM vaidmenį formuojant kryptis: Nigerijos ir Ganos pasirinkimą lėmė, viena vertus, auganti geopolitinė konkurencija dėl įtakos Afrikos įlankoje ir, kita vertus, pragmatinis požiūris ir turima verslo patirtis šalyje. VBP kryptių rengimo metu, URM planavo Nigerijoje atidaryti diplomatinę atstovybę ir jau kurį

³⁵ Čia ir toliau remiamasi darbo grupės protokolais, su kuriais autorius susipažino URM leidimu.

laiką bendravo su Europos Komisijos atstovybe šalyje; darbo grupės diskusijų metu URM atstovai argumentavo, kad tokia diplomatinė parama galėtų sustiprinti VBP veiksmingumą. Pažymėtina, kad dalis verslo atstovų darbo grupės susitikimų metu pabrėžė, kad Kenijos brandi ir konkurencinga rinka ribotų galimybes Lietuvos verslui; kaip minėta aukščiau, NVO atstovai apskritai oponavo konkrečių šalių prioritetizavimui.

Greta minėtų Afrikos šalių, darbo grupė kaip geografinis prioritetus taip pat numatė Uzbekistaną ir Artimuosius Rytus (Palestiną ir Iraką). Kaip pažymėta aukščiau, Uzbekistano ir Irako pasirinkimas buvo nulemtas politinių aplinkybių (migracijos klausimo, kurio svarbą taip pat pabrėžė ir ES); parama Palestinei, tuo tarpu, buvo ilgalaikis Lietuvos daugiašalės OPV prioritetas. Nors tarp geografinių prioritetų identifikavus Uzbekistaną dalis darbo grupės narių klausė, ar nebūtų tikslinga numatyti VBP tikslų ir kitų regiono valstybių (Kazachstano, Azerbaidžano) atžvilgiu, papildomos šalys nebuvo svarstomos dėl ribotų lėšų. Pažymėtina, kad rengiant naują VBP kryptis, Rytų kaimynystės regionui buvo numatyta du trečdaliai viso VBP finansavimo, o kitiems regionams – po lygiai likusio finansavimo (t.y., po 10 proc. viso OPV finansavimo Afrikai, Artimiesiems Rytams ir Vidurio Azijai).

Apibendrinant, 2022-2025 m. strateginių kryptių rengimo metu klausimais, kur egzistavo daugiausia neapibrėžtumo, galiausiai dominavo politinė ir institucinė logika. Darbo grupės sprendimams dėl tokių klausimų, kaip konkrečių šalių Afrikos regione ar konkrečių prioritetinių temų (migracijos valdymo, sienų apsaugos), lemiamą įtaką turėjo politiniai URM, kaip proceso valdytojo, prioritetai bei praktiniai apribojimai (pvz., poreikis atliepti ES prioritetus, finansavimo projekcijos, turimas įdirbis). Tokias įžvalgas patvirtina ir darbo grupėje svečio teisėmis dalyvavusių NVO atstovų vieši komentarai.³⁶ Nors poreikis atsižvelgti į esamas politines ir institucines aplinkybes yra neišvengiama bet kokio strateginio planavimo proceso dalis, svarbu pažymėti, kad į specifinę situaciją reaguojantys sprendimai „iš viršaus į apačią“ gali pasirodyti netvarūs situacijai pasikeitus ir / ar nesulaukti kitų politikos dalyvių palaikymo. Bet kuriuo atveju, ši sprendimų priėmimo dinamika rengiant strategines kryptis yra svarbi siekiant atkurti ir įvertinti jų intervencijos logiką.

4.2. Turinio apžvalga ir intervencijos logika

Kaip pažymėta aukščiau, 2022-2025 m. Lietuvos VBP strateginio planavimo dokumentai apima bendrąjį strateginių kryptių dokumentą ir septynių regioninių strategijų rinkinį.³⁷ Kadangi šie dokumentai yra tiesiogiai ir tarpiai susiję – strateginės kryptys įtvirtina bendras nuostatas dėl VBP tikslų, formatų, geografinių ir tematinų kryptių ir pan., o regioninės strategijos bendrųjų nuostatų pagrindu detalizuoja konkretesnius prioritetus atsižvelgiant į Lietuvos galimybes ir šalies partnerės poreikius – norint atkurti bendrą 2022-2025 m. VBP intervencijos logiką, šie dokumentai analizuojami kartu.

4.2.1. Strateginės kryptys

Lietuvos VBP 2022-2025 m. strateginių kryptių dokumentas susideda iš septynių trumpų skirsnių. Pirmasis – **tiksiai ir uždaviniai** – nustato dokumento tikslą (sudaryti planavimo ir valdymo sąlygas nuoseklesnei, racionalesnei ir darnesnei vystomojo bendradarbiavimo politikai). Kartu, dokumentas pakartoja LRV programoje ir valstybės strateginio planavimo dokumentuose nustatytus ilgalaikius VBP tikslus ir uždavinius: įtvirtinti VBP kaip prioritetinę valstybės užsienio politikos sritį, prisidėti prie DVT įgyvendinimo, kurti partnerystes, didinti paramą laisvės ir demokratijos plėtrai ir įgyvendinti tarptautinius įsipareigojimus. Visgi, **skirtingai paties dokumento, VBP tikslai ir uždaviniai nėra konkrečiai įvardinti, atitinkamai nėra eksplikuotas santykis tarp tikslo ir uždavinių** (t.y., kaip konkretus uždavinys prisidėtų prie tikslo realizavimo). Nėra aišku, ar strateginės kryptys numato uždavinių (ar dalies

36 Ivanauskas, L. (2022). Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos apžvalga: nevyriausybinių sektoriaus. VBPlatforma. [https://www.vbplatforma.org/uploaded_files/articles/VB_politikos_apzvalga_22\(7\).pdf](https://www.vbplatforma.org/uploaded_files/articles/VB_politikos_apzvalga_22(7).pdf)

37 Su visais šiame skyriuje analizuojamais dokumentais galima susipažinti čia: <https://ltaid.urm.lt/lietuvos-vystomasis-bendradarbiavimas/lietuvos-vystomojo-bendradarbiavimo-politika/strategines-kryptys/49>

uždavinių) įgyvendinimą dokumento galiojimo laikotarpiu ir, atitinkamai, kaip trijų metų laikotarpiui numatytos veiklos prisidėtų prie ilgalaikių valstybės tikslų realizavimo.

Tolesni skirsniai nustato Lietuvos VBP formatus bei geografines ir tematinės kryptis. Abu Lietuvos VBP formatai – dvišalis ir daugiašalis – siejami su tam tikrais veikimo principais ir prioritetais: dvišalė parama skirta dalintis patirtimi Rytų kaimynystėje ir kituose „transformaciją patiriančiuose“ regionuose, o taip pat siekti nacionalinių naudų (plėsti ekonominius ryšius ir stiprinti šalies įvaizdį).³⁸ Daugiašalė parama siejama su dalyvavimu globaliose pastangose remti besivystančias valstybes. **Dokumentas nustato keturias prioritetines geografines kryptis – ES Rytų partnerystės šalis, Artimuosius Rytus, Vidurinę Aziją ir Afriką.** Pažymėtina, kad Rytų partnerystės geografinė kryptis neapima narystę šioje programoje suspendavusios Baltarusijos; dokumente pabrėžiama, kad demokratinėi Baltarusijai visada galios ES ir Lietuvos paramos pasiūlymai. Afrikos geografinėje kryptyje konkrečiau išskirta Užsachario Afrika, prioretizuojant šalis su didžiausia esama galia ar ateities potencialu. Geografinių krypčių pasirinkimai formuojami atsižvelgiant į viešojo sektoriaus, verslo ir pilietinės visuomenės patirtį ir pajėgumus, poreikį plėsti ekonominius ryšius ir (Afrikos atveju) tarptautinių donorų programas. Galiausiai, **patvirtinama ir ad hoc bendradarbiavimo galimybė, tačiau lieka neaišku, ar šis principas taikomas tik šalims nustatytų geografinių krypčių aprėptyje, ar ir už jų.**

Tematinės Lietuvos VBP kryptys yra tarpiai susijusios su geografinėmis. Konkrečiau, dvi iš trijų tematinė krypčių – „laisvės ir demokratijos“ darbotvarkė bei reformų įgyvendinimo patirties perdavimas – atspindi ilgalaikę Lietuvos regioninę politiką, paremtą prielaida, kad demokratinė vertybių, pilietinės visuomenės ir geresnio valdymo stiprinimas ES Rytų kaimynystėje prisideda prie Lietuvos saugumo ir kitų tarptautinių interesų. Tuo tarpu trečioji tematinė kryptis – prioritetinių JT Darnaus vystymosi darbotvarkės tikslų įgyvendinimas – yra specifiskai nukreipta į „besivystančias šalis“ (dokumento kontekste – Afriką, Artimuosius Rytus ir Vidurinę Aziją). Kaip prioritetiniai išskirti 4, 5, 7, 13, 16 ir 17 DVT tikslai – pažymėtina, kad 7 ir 13 tikslai 2016 m. buvo patvirtinti kaip prioritetiniai Lietuvos valstybei, tačiau tarp prioritetinių tikslų VBP kontekste įtraukti pirmąsyk (žr. **2 lentelę**).

2 lentelė. Prioritetiniai DVT Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kontekste

DVT 2022-2025 m. VBP tematinė krypčių kontekste	Tikslo statusas Lietuvos DVT darbotvarkės įgyvendinime
4 tikslas: kokybiškas išsilavinimas	Prioritetinis valstybės tikslas, VBP prioritetinis tikslas (nuo 2016 m.)
5 tikslas: lyčių lygybė	Prioritetinis valstybės tikslas, VBP prioritetinis tikslas (nuo 2016 m.)
7 tikslas: prieinama ir švari energija	Prioritetinis valstybės tikslas (nuo 2016 m.)
13 tikslas: kova su klimato kaita	Prioritetinis valstybės tikslas (nuo 2016 m.)
16 tikslas: taika, teisingumas ir stiprios institucijos	VBP prioritetinis tikslas (nuo 2016 m.)
17 tikslas: partnerystė įgyvendinant tikslus	VBP prioritetinis tikslas (nuo 2016 m.)

Šaltinis: sudaryta remiantis Lietuvos Respublikos vystomojo bendradarbiavimo politikos nuostatų / strateginių krypčių dokumentais.

Galima, tematinė krypčių poskyryje pažymima, kad „siekiant struktūrinių pokyčių“ Lietuva valstybės partnerėms taip pat teiks paramą skaitmeninimo, moterų ir mergaičių įgalinimo ir kovos su korupcija kontekste. Šios paramos sritys atitinka visas tris dokumente nurodytas tematinės kryptis (pvz., kova su korupcija prisideda prie „laisvės ir demokratijos“ sklaidos, atitinka Lietuvos reformų patirties perdavimo darbotvarkę ir prisideda prie 16 DVT įgyvendinimo) ir gali būti laikomos horizontaliomis. Visgi, krypčių dokumente VBP veiklų šiose paramos srityse santykis su formaliai identifikuotomis tematinėmis kryptimis nėra aiškiai apibrėžtas ir kuria prielaidų neapibrėžtumui krypčių įgyvendinimo etape.

4.2.2. Regioninės strategijos

Greta bendrojo 2022-2025 m. strateginių krypčių dokumento, URM parengė ir septynias regionines strategijas, kurios detalizuoja ir pagrindžia bendrųjų strateginių krypčių įgyvendinimo pasirinkimus konkrečių regionų ar šalių kontekste. Šių strategijų rinkinį sudaro keturios strategijos individualioms Rytų partnerystės šalims, dvi regioninės strategijos

³⁸ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/uxh89cnprr1qhksvycy4pkgsenwmcrlb>.

Afrikai ir Artimiesiems Rytams ir individuali strategija Uzbekistanui. Visos regioninės strategijos parengtos pagal tą pačią struktūrą ir apima situacijos vertinimą, tarptautinių donorų veiklos šalyje apžvalgą, partnerės šalies (ar regiono) poreikių analizę ir galimybių Lietuvos indėliui ar partnerystei identifikavimą. Atitinkamai, šiame poskyryje regioninių strategijų analizė struktūruojama pagal šią bendrą kiekvieno dokumento struktūrą, pateikiant apibendrintas įžvalgas viso rinkinio atžvilgiu.

Situacijos vertinimas. Atsižvelgiant į reikšmingus skirtumus tarp septynių strategijose identifikuotų regionų ar valstybių, esamos situacijos vertinimo apimtis ir detalumas varijuoja. Pvz., Afrikos esamos situacijos vertinimas, kurį sudaro vos viena pastraipa, konstatuoja ilgalaikes žemyno demografines tendencijas (iki šimtmečio pabaigos)³⁹; Rytų Partnerystės šalių situacijos vertinimą daugiausia sudaro šių šalių eurointegracijos procesų apžvalga (įskaitant Rusijos veiksnį) ir trumpa esamos makroekonominės situacijos apžvalga; Artimųjų Rytų situacijos vertinimas išskiria Izraelio ir arabų konfliktą bei apibendrintai pateikia ilgalaikių regiono geopolitinių, socialinių ir ekonominių tendencijų apžvalgą.⁴⁰ Kitaip sakant, situacijos vertinimo poskyris regioninėse strategijose neturi aiškios struktūros ir metodologijos: nėra aišku, kokio laikotarpio tendencijos vertinamos, aptartos probleminės sritys varijuoja, kokias galimybes ar grėsmes esama situacija kelia Lietuvos VBP prioritetų įgyvendinimui ir t.t.

Tarptautinių donorų veiklos apžvalga. Analizuojant tarptautinių donorų veiklą regione / šalyje daugiausia dėmesio teikiama ES programoms ir veikloms (tiek dėl to, kad ES politika turi daugiausia įtakos Lietuvos VBP, tiek dėl ryškaus ES vaidmens globalioje vystomojo bendradarbiavimo politikoje). Kiekvienos strategijos atveju, identifikuojami pagrindiniai tematiniai tarptautinių donorų veiklos tikslai strateginių krypčių galiojimo laikotarpiu ir juos apibrėžiantys ES ar kitų donorų planavimo dokumentai. Visgi, kaip ir esamos situacijos vertinimo atveju, tarptautinių donorų veiklų analizės detalumas ir sąsajos su likusiais strategijos elementais varijuoja: pvz., tik Uzbekistano ir Ukrainos atveju nurodyta tarptautinių donorų teikiamos paramos finansinė išraiška; vienintelė Uzbekistano strategija detalizuoja OPV finansavimo mastus pagal problemines sritis⁴¹; ES VBP prioritetų įgyvendinimo projektų lygmenyje (pvz., kiek projektų įgyvendinta kiekvienoje prioritetinėje kryptyje, kiek valstybių narių dalyvauja) analizė nepateikiama nė vienoje strategijoje. Tai riboja galimybes šios analizės pagrindu įvertinti ir pagrįsti pasirinkimus dėl galimų nišų Lietuvos VBP (Lietuvos VBP pridėtinės vertės) ar veiklos su tarptautiniais partneriais galimybių.

Regiono / šalies poreikių nustatymas. Dalyje strategijų (konkrečiai, Afrikos, Artimųjų Rytų, Sakartvelo ir Ukrainos) identifikuojami regiono (šalies) „uždaviniai“, likusiose strategijose kalbama apie iššūkius ar poreikius. Nors tarp uždavinių ir iššūkių / poreikių egzistuoja akivaizdus ryšys, skirtinga vertinimo prieiga kelia klausimų dėl to, kaip nustatomi ir prioretizuojami šalies (regiono) poreikiai. Siekiant geresnės šalies (regiono) poreikių analizės, tikslinga atskirai ir aiškiai apžvelgti tarptautinių partnerių ir ekspertų įvardijamus iššūkius, šalies vyriausybės (regioninių organizacijų) įvardintus poreikius ir vietos partnerių keliamas problemas; taip pat tikslinga geriau diferencijuoti tarp trumpojo ir ilgojo laikotarpio poreikių (tokia skirtis įtvirtinta Armėnijos regioninėje strategijoje).

Galimų nišų Lietuvos indėliui (partnerystei) identifikavimas. Nors poskyrio pavadinime įvardijama, kad nišos Lietuvos VBP veikloms identifikuojamos pagal šalies partnerės poreikius, kitų donorų veiklą ir Lietuvos VBP ekosistemos veikėjų įsitraukimo galimybes, pagrindinis poskyryje minimas kriterijus yra ES vystomojo bendradarbiavimo gairės. Kadangi regioninės strategijose ar kitoje jų rengimo dokumentacijoje nėra pateikta detali kitų tarptautinių donorų įsitraukimo ar partnerių poreikių analizė, nėra aišku, ar poskyryje įvardintos „nišos Lietuvos veiklai“ atitinka sritis, kurios nėra tinkamai padengtos kitų donorų, kuriose Lietuva turi unikalių pranašumų kitų donorų atžvilgiu ar kuriose veikdama Lietuva galėtų efektyviausiai padidinti savo VBP matomumą partnerėje šalyje ir

39 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Afrikai 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/i2pr6moaplwrqxjhsbj9nms16kd4c3>

40 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Artimiesiems Rytams 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/c0pryjefakpyanvt9karnmtr2dp6kvq>

41 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Ukrainai 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/uwbwj6sjvcq4qpqtmfus2uy6nduzgmgm>; Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Uzbekistanui 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/gml5azwanda6k1h4mrzsujnxypvc561h>

/ ar tarptautinėje bendruomenėje. Strategijų, skirtų Afrikos ir Artimųjų Rytų regione, šiame poskyryje taip pat nurodytos konkrečios prioritetinės šalys, tačiau jų pasirinkimo pagrindimas taip pat nėra pateikiamas.

Strateginiai prioritetai atskirų regionų / valstybių atžvilgiu. Remiantis situacijos, tarptautinių donorų veiklos, šalies poreikių bei nišų Lietuvos veiklai analize, kiekvienoje regioninė strategijoje pateikta iki trijų strateginių prioritetų (Sakartvelo atveju – du) 2022-2025 metams. Nors strateginiai prioritetai apibrėžiami konkrečios valstybės (valstybių) atžvilgiu, dauguma prioritetų atsikartoja: dalyje strategijų įvardinti identiški prioritetai, o kai kur, nepaisant skirtingo prioritetų įvardijimo, kalbama apie tas pačias VBP veiklas (žr. regioninių strateginių prioritetų apibendrinimo lentelę **Priede A**). Atitinkamai, galima išskirti dvi tematinės strateginių prioritetų, kurie atspindimi daugiau nei pusėje regioninių strategijų, grupes:

- **Stiprinti administracinius ir institucinius gebėjimus, perduoti viešojo sektoriaus reformų patirtį.** Šis prioritetas įvardintas kiekvienos Rytų Partnerystės valstybės bei Artimųjų Rytų regiono atžvilgiu – taigi, penkių iš septynių regioninių strategijų atveju.
- **Moterų ir mergaičių bei jaunimo įgalinimas per švietimą, profesinį ugdymą ir darbo vietų kūrimą.** Šiai grupei priskirtinos kelios skirtingos strateginių prioritetų antraštės, įtrauktos į visas regionines strategijas, išskyrus Sakartvelo strategiją.⁴² Afrikos regioninėje strategijoje šis prioritetas įvardijamas tiesiogiai. Artimųjų Rytų regioninėje strategijoje šis tikslas inkorporuotas į platesnį „Tvari ekonominė plėtra“ prioritetą, kuris apima „lyčių lygybės plėtros“ darbotvarkę ir pabrėžia moterų ir mergaičių (taip pat ir plačiau jaunimo) švietimo ir integracijos į darbo rinką veiklas. Rytų Partnerystės valstybių (išskyrus Sakartvelo) atžvilgiu įvardintas „Lyčių lygybės plėtra“ prioritetas, kurio veiklų detalizacijoje taip pat pabrėžiami projektai, skirti rengti moteris ir merginas studijoms ir profesinei karjerai, ypač mokslo, technologijų, inžinerijos ir matematikos srityse. Tiesa, kalbant apie lyčių lygybės plėtrą Ukrainoje taip pat atsižvelgiama į specifinius Rusijos agresijos sąlygojamus iššūkius ir poreikius (repatriaciją, įtraukimą į taikos kūrimo projektus).

Greta šių, daugumoje strategijų atspindimų, prioritetų, taip pat galima identifikuoti tris atsikartojančių siauresnio aktualumo prioritetų, grupes:

- **Parama demokratiniam virsmui ir informacinio atsparumo didinimas.** Šis prioritetas įvardintas Armėnijos, Moldovos ir Sakartvelo strategijose ir atitinka platesnę Lietuvos ir ES Rytų partnerystės politiką bei specifinę iššūkių demokratijai situaciją šiose valstybėse (diferencijuojant jas nuo Ukrainos).⁴³
- **Skaitmeninių sprendimų diegimas.** Šis prioritetas tiesiogiai įvardintas Afrikos regioninėje strategijoje bei sudaro Artimųjų Rytų regiono strategijoje įvardinto prioriteto „Tvari ekonominė plėtra“ pagrindą: prioriteto detalizacijoje išskiriamos veiklos – skaitmeninių sprendimų ir technologijų diegimas viešajame ir privačiame sektoriuje bei šiuolaikinių technologijų taikymą skatinant smulkiojo ir vidutinio verslo plėtrą.
- **Nelegalios migracijos prielaidų šalinimas ir migracijos srautų valdymas.** Šis prioritetas tiesiogiai įvardintas Afrikos ir Artimųjų Rytų strategijoje ir iš dalies atsispindi Uzbekistano strategijoje (sienų valdymą kontekste). Prioritetas apima tokias veiklas kaip paramą migracijos srityje veikiančių institucijoms partnerėse šalyse, paramą sienų valdymo užtikrinimui ir paramą „migracijos procesų valdymo projektams, kuriantiems aukštą pridėtinę ekonominę vertę“.⁴⁴

Galiausiai, į Ukrainos ir Uzbekistano regionines strategijas įtraukti keli specifiniai prioritetai, kurių negalima susieti su nė viena iš aukščiau įvardintų tematinė prioritetų grupių. Ukrainoje kaip strateginis prioritetas įvardintas sveikatos apsaugos sistemos stiprinimas, koncentruojantis į psichosocialinės paramos teikimą; Uzbekistano kontekste išskirta kova su klimato kaita diegiant inovatyvias technologijas.

42 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Sakartvelui 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/mekqf9xx8yo2b1ugee4e4kq69ems74km>

43 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Armėnijai 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/wx0kfh4znwphmpyrtrwbpjzctjcwz>; Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Moldovai 2022-2025 metams. <https://ltaid.urm.lt/doclib/hfz00pqjh28kmub3s781mjrswdwcbsa62>

44 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strategija Artimiesiems Rytams 2022-2025 metams.

4.2.3. Apibendrinimas ir intervencijos logika

Apibendrinant 2022-2025 m. Lietuvos VBP strateginių krypčių ir regioninių strategijų turinio apžvalgą galima pažymėti kelias esmines įžvalgas. Nors strateginių krypčių ir jas detalizuojančių regioninių strategijų parengimas patvirtina platesnes pastangas didinti Lietuvos VBP veiksmingumą bei efektyvumą ir yra sveikintas žingsnis siekiant nuspėjamo ir aiškiais argumentais pagrįsto VBP planavimo, dabartinė dokumentų sandara ir turinys pasižymi įvairiais trūkumais, kurie riboja dokumentų naudingumą siekiant jiems keliamų tikslų.

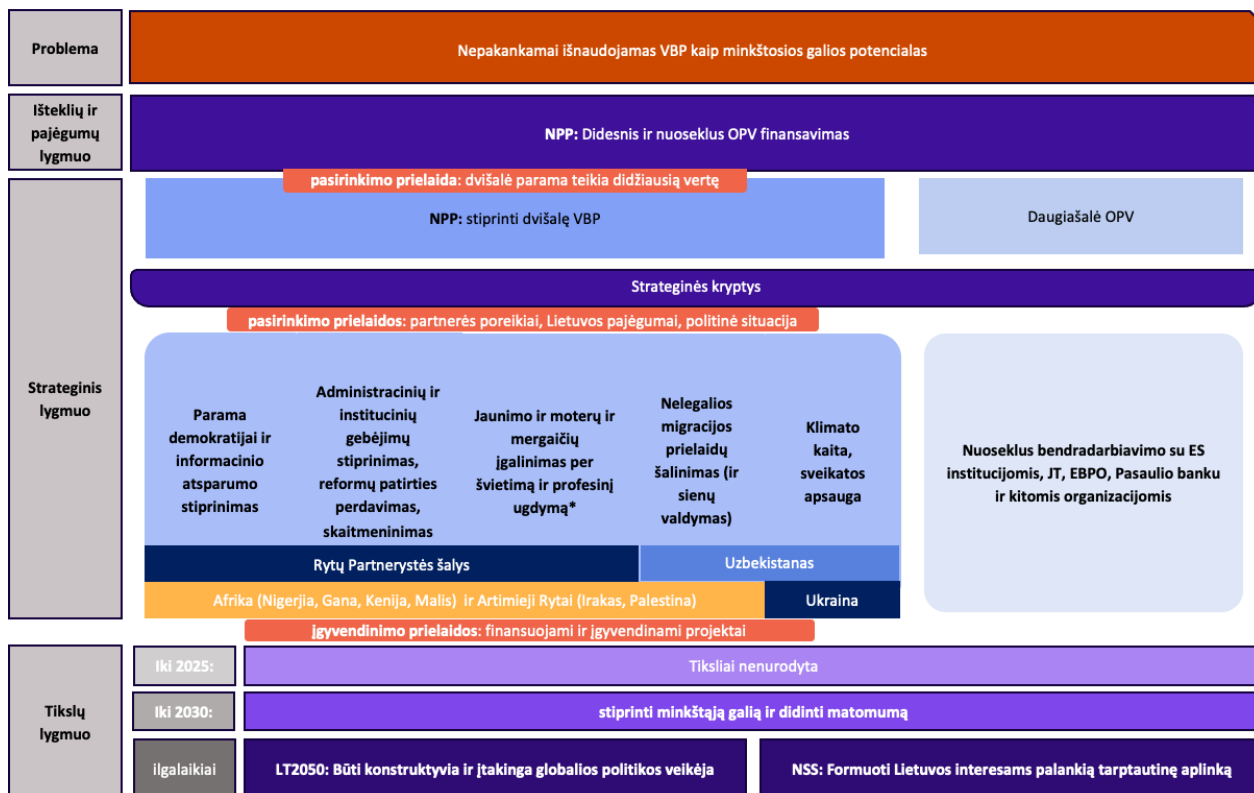
- Pirmą, **bendrasis strateginių krypčių dokumentas nenurodo, kaip pasirinktų krypčių įgyvendinimas per trijų metų laikotarpį gali ir turi prisidėti prie ilgalaikių VBP tikslų**: jame nėra nurodyta nei atitinkamo laikotarpio uždavinių, nei strateginių krypčių įgyvendinimo vertinimo kriterijų ar stebėsenos rodiklių (žr. **3 pav.** žemiau). Neišvystyta stebėsenos ir vertinimo sistema viso VBP ciklo apimtyje buvo pripažinta ir kaip vienas Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo sistemos trūkumų stojant į EBPO PVK, o jos įtvirtinimas – kaip vienas Lietuvos narystės šiame formate prioritetų.
- Antra, **nors regioninės strategijos turi padėti detalizuoti bendrųjų krypčių įgyvendinimą konkrečių partnerių kontekste, jose pateikiama nesisteminė ir nepakankamai detali situacijos, poreikių ir galimybių analizė riboja strategijų kuriamą pridėtinę vertę VBP planavimui ir įgyvendinimui**. Kaip parodė aukščiau pateikta dokumentų analizė, daugumoje individualių regioninių strategijų du iš trijų strateginių prioritetų iš esmės yra tapatūs / numato tas pačias veiklas, o likę prioritetai taip pat yra atsikartojantys. Nors tai savaime nėra problema (kadangi prioritetai pasirenkami atsižvelgiant į Lietuvos pajėgumus, tikėtina, kad prioritetai kartosis) , iš dalies tokią situaciją gali sąlygoti ir tai, kad dokumentuose pateikiama situacijos, šalies poreikių ir nišų Lietuvos veiklai analizė yra itin glausta ir daugiausia remiasi ilgalaikėse ES ir Lietuvos VBP programose jau įtvirtintomis nuostatomis. Tą, savo ruožtu, galėjo nulemti įpareigojimas, kad strategijos nebūtų ilgesnės nei keli lapai.⁴⁵
- Trečia, **atsižvelgiant į tai, kad daugumos VBP projektų poveikis yra ilgalaikis (ypač jei siekiama vertinti poveikį donorės šalies įtakai ir matomumui, kaip Lietuvos atveju), o dauguma regioninėse strategijose identifikuotų prioritetų apima ilgalaikes veiklas sprendžiant ilgalaikius partnerių poreikius, trijų metų laikotarpis apskritai gali būti netinkamas planuojant VBP strategiją**. Teoriškai, trijų metų planavimo laikotarpis teoriškai suteikia galimybę lanksčiau reaguoti į kintančią situaciją šalyse partnerėse – tačiau net ir tuo atveju, kai regioninėse strategijose buvo įvardinti aiškūs trumpojo-vidutinio laikotarpio valstybės partnerės poreikiai (pvz., Covid-19 pandemijos ir karo Kalnų Karabacho regione pasekmių valdymas Armėnijoje), absoliuti dauguma strateginių prioritetų aprėptyje numatytų veiklų atspindėjo ilgalaikius Lietuvos prioritetus, formuluotus visose ankstesnėse strategijose. Atitinkamai, pagrindinis argumentas trijų metų planavimo tvarkai, atrodo, yra jo teikiama galimybė lanksčiai koreguoti VBP atsižvelgiant į kitus Lietuvos užsienio politikos prioritetus – šio planavimo ciklo kontekste, taip buvo pasirinkti strateginiai migracijos valdymo prioritetai Afrikoje, Artimuosiuose Rytuose ir Uzbekistane. Nors siekis, kad VBP priemonės prisidėtų prie platesnės užsienio politikos yra teisingas, VBP politikos naudojimas siekiant spręsti trumpalaikes tarptautinės politikos problemas ar krizes gali trukdyti VBP veiklų tęstinumui ir sukelti daugiau neapibrėžtumo dėl Lietuvos VBP planavimo, kas gali riboti verslo ir NVO sektoriaus įsitraukimo galimybes.

Papildomas įžvalgas dėl 2022-2025 m. VBP strateginių krypčių ir regioninių strategijų tinkamumo siekiant ilgalaikių Lietuvos užsienio politikos tikslų pateikti leidžia šių ir kitų valstybės VBP planavimo dokumentų intervencijos logikos analizė. Bendrojoje Lietuvos VBP intervencijos logikoje (žr. **2 pav.**), strateginės kryptys iš esmės plėtoja NPP lygmenyje pasirinktą kryptį stiprinti dvišalę paramą vystymuisi, pagrindžiant šį pasirinkimą prielaida, kad dvišalė parama teikia didžiausią vertę siekiant didinti valstybės minkštąją galią ir matomumą. Kaip parodė krypčių analizė, siekiami daugiašalės paramos pokyčiai ar daugiašalės ir dvišalės paramos suderinamumo ir papildomumo klausimai stiprinant dvišalę OPV nėra detalizuojami. Nors tokį pasirinkimą iš dalies sąlygoja pats NPP, jo lygmenyje keliama tikslai

⁴⁵ Krypčių rengimo darbo grupės protokolas.

(„stiprinti minkštąją galią ir didinti matomumą“), o taip pat ilgalaikiai valstybės pažangos ir saugumo tikslai, reikalauja maksimaliai išnaudoti abi VBP dimensijas.⁴⁶ Atsižvelgiant į tai, kad ligšiolinė Lietuvos daugiašalė parama daugiausia buvo teikiama per privalomas įmokas tarptautinėms organizacijoms, „nuoseklus bendradarbiavimas“ strateginėse kryptyse⁴⁷ greičiausiai nėra pakankamas siekiant reikšmingo indėlio į Lietuvos minkštąją galią ar net siekiant, kad daugiašalė politika ilgai turėtų turėti reikšmingą indėlį.

3 pav. Lietuvos VBP strategijos intervencijos logika



Šaltinis: sudaryta autoriaus, remiantis strateginėmis kryptimis ir kitais dokumentais.

Antra, analizuojant Lietuvos VBP intervencijos logiką išryškėja skirtumas tarp plačiai įgyvendinamų ir specifinių veiklų, atitinkantis ir skirtį tarp ilgalaikių Lietuvos VBP specializacijos sričių ir specifinių aplinkybių sąlygotų klausimų. Konkrečiau, trys prioritetingos veiklos – parama demokratijai, administracinių pajėgumų stiprinimui ir pažeidžiamų grupių įgalinimui – vykdomos tiek Rytų kaimynystėje, tiek Afrikoje, tiek Artimuosiuose Rytuose (net jei jos šiek tiek varijuoja priklausomai nuo šalies). Lietuvos VBP koncentracija šiose srityse aiškiai dera su platesne intervencijos logika, nes platus veikimo laukas specializuojantis konkrečiose srityse didina tikimybę įtvirtinti valstybės kaip tam tikrų klausimų ekspertės reputaciją, o toks statusas kuria prielaidas didinti šalies minkštąją galią ir siekti ilgalaikių valstybės tikslų. Nors konkrečios prielaidos, dėl kurių vystant strategines kryptis buvo pasirinktos likusios veiklos yra suprantamos aplinkybių kontekste (pvz., migracijos valdymas pasirinktas iš dalies dėl Baltarusijos priverstinės migracijos iš Irako ir Užsacharės Afrikos), šių veiklų ryšys su ilgalaikiais valstybės tikslais yra mažiau akivaizdus. Kadangi šios veiklos atspindi specifinį politinį kontekstą ar lokalizuotą įdirbį (kaip Uzbekistane), tam, kad jos turėtų platesnį poveikį Lietuvos įtakai, matomumui ar statusu globalioje politikoje reikalauja daugiau ilgalaikių pastangų. Tačiau jų reaktyvus pobūdis pats savaime kelia riziką, kad pasikeitus aplinkybėms ar atsiradus kitiems geografiniams ar

46 Lietuvos Respublikos Seimas (2020). Nacionalinis pažangos planas.

47 Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2021). Vystomojo bendradarbiavimo strateginės kryptys 2022-2025 metams.

teminiams prioritetams, tokias pastangas užtikrinti bus sudėtinga. Atitinkamai, nors nebūtinai savaime netinkamos, šios veiklos *prima facie* turi mažesnį pridėtinės vertės potencialą.

Ši įžvalga išryškina poreikį tiksliau apibrėžti ir sistemiškiau vertinti tris esmines veiklos prioritetų pasirinkimo prielaidas strateginių krypčių kontekste: partnerės poreikius, Lietuvos pajėgumus ir politinę situaciją. Nors dvi iš trijų prielaidų (partnerių poreikiai ir Lietuvos įdirbis) keičiasi santykinai nuosekliai, politinė situacija visada yra dinamiška ir dažna kritinių įvykių, reikšmingai keičiančių Lietuvos VBP pasirinkimus (žr. **5.1. poskyrį**). Tai nereiškia, jog ši prielaida renkantis VBP prioritetus yra ydinga – lankstumas ir gebėjimas reaguoti į kintančią aplinką yra svarbus numatomosios valdysenos elementas, o „greiti laimėjimai“ įvykdžius politiškai svarbų projektą gali turėti reikšmingą pridėtinę vertę. Tačiau net ir tą pripažįstant galima kvestionuoti, ar tokie prioritetai yra „strateginiai“. Aiškesnis trumpalaikių ir ilgalaikių projektų bei lankstaus reagavimo ir tęstinio veikimo santykio apibrėžimas renkantis VBP prioritetus galėtų padėti atsakyti į šiuos klausimus ir suteiktų daugiau apibrėžtumo VBP įgyvendinimui.

4.3. Lietuvos VBP 2022-2024 m. atitiktis strateginėms kryptims

Nors tinkamai sudaryta intervencijos logika gali padėti geriau įgyvendinti valstybės vystomojo bendradarbiavimo politiką, joks strateginio planavimo įrankis savaime negarantuoja tinkamo įgyvendinimo. Kita vertus, tai, kaip ir kokiu mastu VBP įgyvendinimas atitinka jos intervencijos logiką, savaime gali parodyti tam tikrus intervencijos logikos modelio trūkumus. Atitinkamai, remiantis viešai prieinama informacija apie po dabartinių strateginių krypčių patvirtinimo vertinimo metu (2022-2024 m.) finansuotus ir įgyvendintus Lietuvos VBP projektus⁴⁸, žemiau trumpai įvertinama realios Lietuvos VBP atitiktis strateginių krypčių prioritetams.

Analizuojant 2022-2024 m. finansuotus ir / ar įgyvendintus Lietuvos VBP projektus galima pateikti kelias įžvalgas. Pirma, nuo 2022 m. Lietuva paramą teikė visoms prioritetinėms Rytų Partnerystės šalims (iš viso 77 dvišaliai projektai ir 20 daugiašalių projektų), abiem Artimųjų Rytų regiono partnerėms šalims (4 Irake ir 7 Palestinoje, du iš 11 projektų daugiašaliai), Uzbekistanui (2 projektai) ir tik vienai iš Afrikos regione numatytų identifikuotų šalių (trys projektai Kenijoje). Tematinių prioritetų atžvilgiu, didžiausia projektų koncentracija buvo gero valdymo (įskaitant per skaitmenizacijos procesų diegimą) ir demokratijos bei pilietinės visuomenės stiprinimo srityse – atitinkamai 27 ir 24 projektai. Projektų šiose srityse skaičius lygus visų kitų strateginėse kryptyse nurodytų teminių prioritetų – pvz., lyčių lygybės, švietimo ar aplinkosaugos – projektų skaičiui kartu sudėjus (24, arba 7, 7 ir 8, atitinkamai). Pažymėtina, kad projektai „migracijos valdymo ir sienų apsaugos“ srityse nebuvo vykdomi. Tokios vykdomų projektų tendencijos reiškė, kad Afrikoje ir Uzbekistane projektai buvo vykdomi tik vienoje iš regionui numatytų prioritetinių sričių (Kenijoje – skaitmenizacijos projektai; Uzbekistane – tik švietimo projektai).⁴⁹ Tai aktualizuoja intervencijos logikos vertinimo metu pabrėžtą riziką, kad dalis pasirinktų teminių prioritetų neatspindi realių ar tvarių valstybės politikos tikslų ir gali būti neįgyvendinami.

Pažymėtina, kad bendrai Lietuva 2022-2024 m. laikotarpiu finansavo ar įgyvendino virš 150 projektų – taigi, apie 40 projektų vyko kitose šalyse nei nurodyta tarp geografinių prioritetų. Pvz., Afrikoje daugiau projektų įgyvendinta šalyse, kurios nebuvo įtrauktos tarp prioritetų (PAR, Ruandoje, Egipte ir Tunise), o Artimuosiuose Rytuose beveik trečdalis visų projektų įgyvendinti už prioritetinių Palestinos ir Irako ribų. Nors siektina proporcija tarp prioritetiniuose

48 Pilną duomenų apie Lietuvos įgyvendinamus ir finansuojamus projektus galima rasti LTaid svetainėje: <https://ltaid.urm.lt/projektai/zemelapis/85>

49 Kadangi kryptys nenurodo jokių prielaidų dėl individualių projektų ar tematinių sričių finansavimo dydžio, finansavimo tendencijos čia nevertinamos.

ir kituose regionuose ar šalyse vykdomų projektų strateginėse kryptyse nenurodyta, ši tendencija aktualizuoja 2022-2025 m. rengimo procesu metu keltus klausimus dėl tinkamo šalių pasirinkimo.

Prieš pateikiant preliminarų vertinimą svarbu pabrėžti, kad po 2022-2025 m. strateginių krypčių patvirtinimo įvykę tarptautinės politikos pokyčiai, visų pirma Rusijos plataus masto invazija prieš Ukrainą dramatiškai pakeitė Lietuvos VBP trumpojo laikotarpio prioritetus ir poreikius (žr. [kitą skyrių](#)). Reikšmingą dalį visų Ukrainai skirtų projektų sudaro specifiskai atstatymui skirti projektai, kurie yra taip pat yra didžiausias finansavimo sumas gavę dvišalės paramos projektai. Natūralu, kad bet koks Lietuvos VBP atitiktis 2022-2025 m. vertinimas privalo atsižvelgti į karo sąlygotus iššūkius ir neatmestina, kad jie apribojo galimybes daugiau dėmesio skirti kitiems VBP prioritetams. Nepaisant to, suplanuotų veiklų įgyvendinimo atsparumas išorės pokyčiams pats savaime yra strateginio planavimo kokybės kriterijus, tad pakitusi situacija nepanaikina tokios analizės prasmingumo. Turint tai omenyje galima pažymėti, kad reali Lietuvos VBP 2022-2024 m. strateginėms kryptims atitiko tik iš dalies: Lietuva šiuo laikotarpiu daugiau veikė kitose nei kryptyse numatytose Afrikos šalyse.

5. Kitų vystomojo bendradarbiavimo strateginių kryptų planavimui

2022-2025 m. strateginių kryptų intervencijos logikos analizė leidžia identifikuoti tam tikrus dokumento (ir jo rengimo) proceso trūkumus, kurie gali riboti jų indėlį į valstybės ilgalaikių strateginių tikslų realizavimą. Tačiau siekiant, kad kitos strateginės kryptys būtų veiksmingos vien retrospektyvios analizės neužtenka: kartu būtina įvertinti ir naujus poreikius ir iššūkius, kuriuos kelia nuo 2022 m. pasikeitęs Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos kontekstas. Kaip parodė ir 2022-2025 m. kryptis rengusios darbo grupės sprendimų analizė, tuometinės aplinkybės – tiek politinės, tiek institucinės – darė reikšmingą įtaką pasirinkimams dėl VBP prioritetų. Kadangi strategija visada yra įžeminta jos kontekste, nėra pagrindo manyti, kad ateityje bus kitaip. Atitinkamai, **5.1. poskyryje** apžvelgiami pagrindiniai tarptautinės aplinkos pokyčiai, turintys ar galintys turėti poveikį Lietuvos VBP tikslams. **5.2. poskyryje** įvertinami struktūriniai ir Lietuvos vidaus politikos veiksniai, sąlygojantys galimą valstybės VBP veiksmingumą.

5.1. Tarptautinės aplinkos pokyčiai

5.1.1. Rusijos plataus masto invazija prieš Ukrainą.

Didžiausio masto karas Europoje nuo Antrojo pasaulinio karo pabaigos turėjo daugialypį poveikį Lietuvos strateginei padėčiai ir toliau sąlygos valstybės raidą. Visų pirma, neteisėta **Rusijos plataus masto invazija sukėlė humanitarinę, ekonominę ir ekosistemų krizę Ukrainoje, pareikalavo bent 40 tūkst. civilių aukų ir priverė apie 6,8 mln. ukrainiečių palikti šalį.**⁵⁰ Trumpuoju-vidutiniu laikotarpiu, Lietuvai ir kitiems Ukrainos partneriams tai reiškia pareigą teikti visapuse paramą Ukrainai ir užtikrinti pabėgėlių integraciją (nuo karo pradžios Lietuva priėmė beveik 90 tūkst. pabėgėlių iš Ukrainos (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2024)). Ilguoju, jų laukia didžiulė užduotis padėti sparčiam Ukrainos atstatymui po karo: numatoma, kad tai per dešimtmetį gali pareikalauti beveik 500 mlrd. Eur.⁵¹ Nors Lietuvos indėlis į Ukrainos įstatymą absoliučiais dydžiais negalės būti itin didelis (Lietuvos metinis valstybės biudžetas siekia apie 20 mlrd. Eur), dėl stiprių ir nuosekliai vystomų dvišalių santykių bei aktyvaus vaidmens teikiant paramą nuo karo pradžios (žr. žemiau), Lietuva turi galimybę įsitvirtinti tarp paramos Ukrainai lyderių.

Antra, reaguodama į pasikeitusią strateginę aplinką savo kaimynystėje, ES atnaujino ambiciją vykdyti plėtros politiką ir priėmė sprendimą pradėti derybas dėl narystės su Ukraina bei Moldova, o taip pat – atgaivinti ilgai stagnuojančias derybas su Vakarų Balkanų šalimis. Potencialios ES plėtros procesas bus neišvengiamai ilgas ir sudėtingas: sėkmingai plėtrai reikalinga ir bent santykinai stabili saugumo situacija, ir ambicingos reformos kandidatėse šalyse, ES sprendimų priėmimo tvarkos ir biudžeto politikos peržiūra bei įvairių dvišalių konfliktų tarp kandidačių šalių ir / ar kandidačių šalių ir dabartinių ES narių išsprendimas, įskaitant Moldovą ir Vakarų Balkanus.⁵² Kandidačių šalių galimybės prisijungti prie ES reikšmingai priklausys ir nuo to, kiek paramos stiprinant administracinius pajėgumus, vykdant reformas ir diegiant ES standartus jos sulauks iš dabartinių ES narių. Nors tokios paramos teikimas Rytų partnerystės šalims jau ilgą laiką buvo pagrindinė Lietuvos VBP ašis, tikėtina, kad plėtra įvyks tik tuo atveju, jei narystei bus pasirengusios ir Rytų, ir Vakarų Balkanų šalys. Atitinkamai, Lietuvai atsinaujinusi plėtros darbotvarkė kuria poreikį ir galimybę išplėsti savo ligšiolinės VBP apimtį ir aktyviau įsitraukti į regioninį

50 UNHCR. Ukraine refugee situation. UNHCR Operational Data Portal. Prieita 2024 gruodį. <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>

51 World Bank. (2024, February 15). *Updated Ukraine recovery and reconstruction needs assessment released*.

<https://www.worldbank.org/en/news/press-release/2024/02/15/updated-ukraine-recovery-and-reconstruction-needs-assessment-released>

52 Stanicek, B., Pretacznik, J., Roman, A.A. (2023). Enlargement policy: Reforms and challenges ahead. European Parliamentary Research Service. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/757575/EPRS_BRI\(2023\)757575_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/757575/EPRS_BRI(2023)757575_EN.pdf)

bendradarbiavimą su Vakarų Balkanų šalims, siekiant jiems perduoti transformacijų patirtį ir vykdant kitus aktualius projektus (pvz., susitaikymo pokonfliktinėse zonose parama).⁵³

Trečia, Rusijos karas turėjo tiesiogines pasekmes kai kurioms tarptautinę paramą gaunančioms valstybėms. Kadangi Ukraina yra svarbi trąšų ir grūdų eksportuotoja pasaulyje, Rusijos agresija reikšmingai sutrikdė globalias žemės ūkio produktų rinkas ir ypač neigiamai paveikė Ukrainos importo partneres – visų pirma Egiptą, taip pat Etiopiją, Maroką, Senegalą ir Pietų Afrikos Respubliką.⁵⁴ Kai kuriose šalyse šis sukrėtimas pablogino tebesitęsiančias neigiamas Covid-19 pandemijos ekonomines pasekmes. Tai paskatino JT Juodosios jūros grūdų iniciatyvą (tarpininkaujant Turkijai), kuri 2022 m. rudenį padėjo stabilizuoti globalias rinkas.⁵⁵

Žvelgiant plačiau, karas komplikavo Vakarų santykių su Globalių Pietų šalimis klausimą. Nors Rusijos agresiją ir tarptautinės teisės pažeidimus per balsavimą JT pasmerkė plati valstybių grupė, dauguma pasaulio valstybių nėra linkusios prisidėti prie Rusijos ekonominės ir diplomatinės izoliacijos. Išties, dalis vadinamųjų Globalių Pietų valstybių į Vakarų ekonominį atsisiejimą nuo Rusijos reagavo kaip progą sustiprinti pragmatinį bendradarbiavimą Maskvai ieškant naujų rinkų ir partnerių. Pažymėtina, kad tokią nuostatą aktyviai skatino ir pats Kremlius: pvz., globalios maisto kainų krizės metu, Rusija aktyviai komunikavo, kad ekonominę žalą lemia Vakarų sankcijos ir siekė pateikti save kaip Globalių Pietų interesų gynėją.⁵⁶ Tebesitęsiantis daugumos pasaulio valstybių ekonominis bendradarbiavimas su Rusija mažina tiek Vakarų taikomų sankcijų efektyvumą, tiek politinį spaudimą Maskvai laikytis tarptautinių normų. Nors Vakarų lyderiai pripažino poreikį stiprinti santykius su globalių Pietų valstybėmis siekiant plėsti koaliciją prieš Rusijos karą, bet Vakaruose nėra bendros nuomonės – kaip, su kuo ir koku mastu. Lietuvai ir kai kurioms kitoms regioninėms partnerėms, Globalių Pietų bendradarbiavimo su Rusija, klausimas, ypač kai jis prisidėjo prie Rusijos galimybių apeidinėti Vakarų sankcijas ir / ar Rusijos pozicijų dėl karo priežasčių ar pobūdžio įgarsinimo, buvo itin jautrus. Kartu, Vakarų pastangas stiprinti santykius su Globalių Pietų valstybėmis, pvz., įskaitant per VBP, gali varžyti ir augantys poreikiai didinti gynybos finansavimą bei paramą Ukrainai ir jos rekonstrukcijai. Kartu, Vakarų pastangas stiprinti santykius su Globalių Pietų valstybėmis, pvz., įskaitant per VBP, gali varžyti ir augantys poreikiai didinti gynybos finansavimą bei paramą Ukrainai ir jos rekonstrukcijai. Kita vertus, poreikis kurti atsvarą Rusijos naratyvams ir įtakai Globalių Pietų regione skatina ir naujas iniciatyvas bei kuria naujas galimybes Lietuvos ir partnerių VBP. Pavyzdžiui, 2024 m. pabaigoje Ukraina paskelbė planus stiprinti bendradarbiavimą su Afrikos valstybėmis, steigiant dešimt naujų ambasadų žemyne ir plėtojant partnerystes technologijų, maisto vertės grandinių ir saugumo srityse.⁵⁷

5.1.2. Atsinaujinę konfliktai Artimuosiuose Rytuose

Po daugiau nei tūkstantį aukų nusinešusio teroristinio „Hamas“ išpuolio prieš Izraelį 2023 m. spalio 7 d. prasidėjusi Izraelio kampanija, kuria Tel Avivas siekia „išnaikinti“ Gazos ruožą valdančią grupuotę, greitai įgavo platesnio regioninio konflikto dimensiją: Izraelis nuo 2023 m. taip pat kovoja su įvairiomis Irano remiamomis organizacijomis ir

53 Strupinskienė, L. (2020, July). *Lietuvos interesai Vakarų Balkanuose ir ES plėtros perspektyvos*. Rytų Europos studijų centras. <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2020/07/RESC.-Lietuvos-interesai-Vakaru-Balkanuose-ir-ES.pdf>, Strupinskienė, L. (2022). *2022 m. II ketv. ES ir Europos šalių įvykių ir procesų apžvalga*. Rytų Europos studijų centras. <https://www.eesc.lt/wp-content/uploads/2022/09/eesc-publikacija-ES-ir-Europos-saliu-ivykiu-ir-procesu-apzvalga.pdf>

54 Raga, S., Bohlmann, H., Lemma, A., Ngui, D., Papadavid, P., te Velde, D. W., & Zaki, C. (2024). *Impact of the Russia–Ukraine war on Africa: Policy implications for navigating shocks and building resilience* (Synthesis Report). ODI. https://media.odi.org/documents/ODI_Synthesis_Report_-_Impact_of_the_RussiaUkraine_war_on_Africa_.pdf

55 United Nations. (2023, November 14). The Black Sea Grain Initiative: What was achieved? Why was it important? <https://www.un.org/en/black-sea-grain-initiative/achievements>

56 Sabanadze, N. (2024). “Russia is using the Soviet playbook in the Global South to challenge the West – and it is working”. *Chatham House*. <https://www.chathamhouse.org/2024/05/russia-using-soviet-playbook-global-south-challenge-west-and-it-working>; The Associated Press. (2022). Russia-Ukraine war: The latest developments on the conflict. AP News. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-government-and-politics-blockades-d1c7c23939c7942e7bd4358444114e1e>

57 President of Ukraine (2024), “Ukraine Is Ready to Share Technologies, Military Experiences and Processing Methods with African Countries – the President”. *Office of the President of Ukraine*. <https://www.president.gov.ua/en/news/ukrayina-gotova-dilitsiya-z-afrikanskimi-krayinami-tehnologi-94645>

grupuotėmis, įskaitant „Hezbollah“ ir hučių sukilėlių judėjimą, ir kelis kartus apsikeitė ugnimi su Iranu. Paskutinis sparčiai augančio regioninio nestabilumo pavyzdys – vos per dvi savaites įvykusi Siriją penkiasdešimt metų valdžiusio Assadų režimo griūtis, po to kai išnaudodamos susilpnėjusių Rusijos ir Irano paramą Sirijai šalyje mobilizavosi kelios skirtingos islamistų grupuotės. Naujoji Artimųjų Rytų krizė yra daugialypis iššūkis Vakarų tarptautinei ir daugiašalei politikai, įskaitant VBP.

Visų pirma, tankiai apgyvendintame ir izoliuotame Gazos ruože karas sukėlė gilią humanitarinę krizę ir kartu apribojo efektyvų paramos teikimą⁵⁸: pagal prieinamą informaciją, nuo karo pradžios bent 40 tūkst. palestiniečių žuvo ir beveik 2 mln. buvo priversti palikti savo namus.⁵⁹ Platesnis regioninis nestabilumas regione gali nulemti naujus pabėgėlių ir migrantų srautus regiono viduje ir į ES ir atitinkamai padidinti poreikį teikti paramą pabėgėliams ir jų globą užtikrinančioms organizacijoms. Kartu, **atviro konflikto atsinaujinimas regimai paneigė pastarųjų metų Vakarų pastangas stabilizuoti Artimųjų Rytų regioną, padėti normalizuoti Izraelio santykius su Arabų šalimis ir pasiekti tvarų ir teisingą Izraelio ir Palestinos konflikto sprendimą**. Dabartinė Izraelio valdžia griežtai atmeta „dviejų valstybių sprendimo“ galimybę, Vakarų bendruomenė ir toliau remia būtent tokią ilgalaikę Izraelio ir Palestinos santykių formą, o regioninės galios, pvz., Saudo Arabija, reikalauja Palestinos valstybės pripažinimo kaip santykių su Izraeliu normalizavimo sąlygos. Pastaraisiais metais Izraelyje auganti kraštutinių dešiniųjų įtaka, dar labiau sustiprėjusi po spalio 7 d. išpuolių, riboja erdvę kompromisui iš Izraelio pusės. Situaciją sunkina ir išryškėjusios skirtys Vakarų bendruomenėje: kai kurios šalys, kaip Ispanija ir Airija, siekdamos padidinti spaudimą Izraeliui pripažinti Palestinos valstybingumą, o kai kurios, įskaitant JAV ir Vokietiją, vengia įtampos santykiuose su Izraeliu. Visa tai komplikuoja paramos Palestinei užtikrinimą trumpuoju laikotarpiu ir kelia neapibrėžtumą dėl ilgalaikio tarptautinės bendruomenės įsitraukimo pobūdžio – įskaitant ir Lietuvos. Palestinoje, kuri buvo įvardinta kaip viena iš 2022-2025 m. prioritetinių krypčių, Lietuva 2009-2022 m. įgyvendino 16 projektų už 240 tūkst., koncentruojantis moterų ekonominio įgalinimo srityje. Tikėtina, kad šie veiksniai smarkiai apribos Lietuvos galimybes teikti paramą ir, atitinkamai, sąlygos poreikį naujai įvertinti VBP geografinius prioritetus.

Žvelgiant plačiau, Vakarų valstybių parama Izraeliui išryškino ideologinę ir geopolitinę takoskyrą tarp Vakarų ir vadinamųjų Globalių Pietų valstybių. Nuo karo pradžios įvairios Globaliųjų Pietų valstybės ėmėsi iniciatyvos didinti spaudimą Izraeliui – parengė JTGA pristatė rezolucijas dėl paliaubų, parėmė Tarptautiniame Teisingumo Teisme (TTT) Pietų Afrikos pateiktą ieškinį dėl Izraelio karo nusikaltimų ir galimai vykdomo genocido. Devynios NATO valstybės tiekė karinę paramą Izraeliui; 10–20 susilaikė arba balsavo prieš JTGA rezolucijas dėl paliaubų, o JAV ir JK kelis kartus vetavo analogiškas rezolucijas JTST; JAV, JK ir Vokietija griežtai atmetė Pietų Afrikos kaltinimus Izraeliui⁶⁰. Tokia Vakarų laikysena dažnai kritikuojama kaip nenuosekli jų pozicijai dėl Rusijos karo prieš Ukrainą ir reikalavimo Globalių Pietų valstybėms prisidėti prie tarptautinės Rusijos izoliacijos. Nors tai nebūtinai turės tiesioginį poveikį Vakarų (ir Lietuvos) VBP Globaliuose Pietuose, verta pažymėti, kad auganti takoskyra tarp Vakarų ir Globalių Pietų padidina kitų paramos tiekėjų – visų pirma Kinijos – patrauklumą šalyse partnerėse ir atitinkamai reiškia, kad Vakarams (ar Lietuvai) norint, kad jų vykdoma VBP stiprintų jų „minkštąją galią“ gali tekti investuoti daug daugiau resursų. Kartu, kyla rizika, kad Lietuvos siekis per VBP prisidėti prie „atsakingos tarptautinės bendruomenės narės“ įvaizdžio įtvirtinimo, gali tapti sunkiau realizuojamas tuo atveju, jei šį įvaizdį visų pirma apibrėš pozicija Izraelio-Palestinos karo atžvilgiu.

58 Pažymėtina, kad dėl įtarimų, jog Jungtinių Tautų pagalbos ir darbų agentūra Palestinos pabėgėliams Artimuosiuose Rytuose (UNRWA) bendradarbiauja su „Hamas“, Izraelis taip pat oficialiai uždraudė šios, pagrindinės Gazos ruože paramą teikiančios, organizacijos veiklą. Ši organizacija yra vienas iš svarbiausių Lietuvos partnerių teikiant humanitarinę pagalbą daugiašalėse priemonėse. Žr. daugiau: <https://ltaid.urm.lt/projektai/zemelapis/85/palestina-32>

59 Office for the Coordination of Humanitarian Affairs. (2024). Reported impact snapshot | Gaza Strip (10 December 2024). United Nations. <https://www.ochaopt.org/content/reported-impact-snapshot-gaza-strip-10-december-2024>

60 Euronews. (2024). Genocide case against Israel: Where does the rest of the world stand on allegations? Euronews.

<https://www.euronews.com/2024/01/14/genocide-case-against-israel-where-does-the-rest-of-the-world-stand-on-allegations>

5.1.3. Auganti geo-ekonominė konkurencija ir globali nelygybė

Galiausiai, nuo 2021 m. pabaigos, kai buvo patvirtintos dabartinės Lietuvos VBP strateginės kryptys, dėl augančios JAV ir Kinijos geo-ekonominės konkurencijos bei padidėjusios anti-globalizacijos judėjimų svarbos Vakaruose pastebimai sustiprėjo globalios ekonominės tvarkos fragmentacija, o šis procesas kelia riziką dar labiau pagilinti tendencijas, ypač neigiamai veikiančias besivystančias ir mažiausiai išsivysčiusias valstybes. Nuo 1990 m. globaliu mastu įtvirtinta atvira ir taisyklėmis grįsta tarptautinė ekonominė tvarka padėjo besivystančioms šalims greičiau siekti ekonominės plėtros, suteikdama didesnę prieigą prie reikalingų prekių, palengvintomis sąlygomis atverdama užsienio rinkas.⁶¹ Ilgą laką egzistavęs sutarimas dėl atviros ekonomikos pastarąjį dešimtmetį atrodo vis labiau nestabilus ir vis daugiau šalių – visų ryškiausiai, JAV – pradėjo svarstyti apie bendrus importų apribojimus. Kartu, augant konkurencijai dėl kertinių ateities ekonomikai technologijų ir išteklių – dirbtinio intelekto, švariosios energetikos, puslaidininkių – vis daugiau turtingųjų pasaulio valstybių, viena vertus, skatina gamybą savo teritorijose ir kita vertus, siekia plėsti jiems reikalingų žaliavų gavybą. Kadangi dalis šių išteklių sutelkti įvairiose Globaliųjų Pietų valstybėse, tai regimai didina jų santykinę svarbą pasaulio ekonomikai ir skatina konkurenciją dėl patekimo į jų rinkas – tačiau kartu, globalios lenktynės dėl kritinių žaliavų didina kelia grėsmę gamtai ir žaliavomis turtingose teritorijose gyvenantiems žmonėms, ypač čiabuviams. Pabrėžtina, kad per pastarąjį dešimtmetį savo dominavimą svarbiausių ypatingos svarbos išteklių tiekimo grandinėse įtvirtino Kinija, kurios investicijos pasižymi itin prastais darbo ir aplinkos apsaugos standartais. Globalios ekonomikos poslinkiai, atitinkamai, kelia ir ilgalaikę riziką Globalių Pietų valstybių raidai ir konkrečias tiesiogines grėsmes jų gyventojų gerovei.

Šios neigiamos tendencijos dar labiau pablogina kitą Globalių Pietų valstybėms grėsmę keliančią problemą – augantį valstybės skolos lygį ir skolos apmokėjimo kaštus. Pasaulio skolos lygis 2023 m. pasiekė istorines aukštumas – per dešimt metų išaugo nuo 210 trln. JAV dolerių iki daugiau nei 310 trln., o smarkiai įsiskolinusių valstybių skaičius padidėjo daugiau nei dvigubai – nuo 22 iki 59.⁶² Įsiskolinimo problema ypač opi Afrikoje, kur vidutinis skolos lygis auga greičiau nei vidutinis BVP. Santykiniai skolos administravimo kaštai didėja daugumoje besivystančių pasaulio šalių ir, kai kurių šalių atveju, greičiau nei tokių sričių kaip sveikatos apsaugos ar švietimo finansavimas. Dėl abiejų šių priežasčių prastėjanti Globalių Pietų valstybių padėtis, tiesioginių pasekmių tiek daugiašalės VBP raidai (pvz., DVT įgyvendinimui), tiek dvišalės paramos prioritetų pasirinkimams. Kartu, svarbu pabrėžti, kad nors ir mažesniu mastu, auganti valstybinė skola riboja ir didelių pajamų ekonomikų plėtros galimybes, nes auga viešųjų finansų poreikis – pvz., dėl būtinybės prisitaikyti prie senstančios visuomenės ar klimato kaitos. Esant aukštam skolos lygiui, valstybės biudžeto panaudojimo sprendimai tampa vis sudėtingesni, o tai gali suvaržyti tarptautinių donorų teikiamą OPV. Atitinkamai, auganti skola ne vien didina paramos gavėjų poreikius, bet ir riboja paramos donorų galimybes juos patenkinti.

5.2. Aktualūs Lietuvos užsienio ir vystomojo bendradarbiavimo politikos pokyčiai

Aukščiau aptarti Lietuvos tarptautinės aplinkos pokyčiai ir jo sąlygoti iššūkiai ir galimybės neišvengiamai darys įtaką kitų VBP strateginių krypčių formavimui, o dokumento kokybė iš dalies priklausys nuo to, kaip pavyks į juos atsižvelgti. Tačiau rengiant naująsias strategines kryptis taip pat būtina įvertinti ir vidinės aplinkos pokyčius: t.y., po to, kai buvo parengtos 2022-2025 m. kryptys, išryškėjusias naujas temas platesnėje Lietuvos užsienio politikoje ar pokyčius konkrečiai VBP ekosistemoje. Žinoma, struktūriniai Lietuvos VBP sąlygojantys veiksniai – santykinai mažas valstybės

61 Center for Strategic and International Studies. (2023). *Why the developing world—and all of us—need trade and the WTO*. <https://www.csis.org/analysis/why-developing-world-and-all-us-need-trade-and-wto>, Okonjo-Iweala, N. (2023). *Why the world still needs trade*. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/united-states/why-world-still-needs-trade>

62 United Nations Global Crisis Response Group. (2023). *A world of debt: A growing burden to global prosperity* (UNSGMISC/2023/D/4). United Nations. https://unctad.org/system/files/official-document/osgmisc_2023d4_en.pdf

dydis ir fiskaliniai pajėgumai bei ilgalaikis įdirbis tam tikruose regionuose ar VBP temose – nekinta ir išliks aktualūs vertinant Lietuvos VBP galimybes ir prioritetus. Tačiau nuo 2022 m. įvyko ar išryškėjo bent keturi veiksniai, į kurios būtina atsižvelgti naujųjų strateginių krypčių rengimo metu.

5.2.1. Paramos Ukrainai mobilizacija ir Ukrainos rekonstrukcijos gairės

Pirmasis ir svarbiausias Lietuvos užsienio politikos, įskaitant VBP, pokytis, be abejo, yra poreikis atsakyti į Rusijos plataus masto invaziją ir užtikrinti paramą Ukrainai. Visada figūravusi tarp Lietuvos VBP prioritetų, Ukraina tapo neginčijamai svarbiausia paramos gavėja ir partnerė visų valstybės institucijų mastu. Dėl staigaus poreikio remti Ukrainą, 2022 m. Lietuvos skiriama OPV lyginant su 2021 m. išaugo nuo 0,14 iki 0,36 proc. BNP (t.y., daugiau nei 160 proc.) ir daugiau nei du kartus viršijo planuotą VBP finansavimą – iš viso 231 mln. Eur.⁶³ Nors didesnę paramos Ukrainai dalį sudarė ne projektų įgyvendinimas šalyje, o parama karo pabėgėliams Lietuvoje (46 ir 66 mln. Eur, atitinkamai), Lietuva nuo karo pradžios įvykdė keletą svarbių paramos projektų ir buvo viena pirmųjų valstybių, skyrusių tikslinę paramą Ukrainos atstatymo projektams (po 500 tūkst. darželio ir mokyklos atstatymui⁶⁴). Bendrai, 2022-2023 m. buvo įgyvendinti ar pradėti įgyvendinti 25 projektai (dalis bendradarbiaujant su EK) Ukrainai.

Smarkiai išaugusio finansavimo, valstybės institucijų įsitraukimo ir politinės lyderystės bei visuomenės dėmesio kontekste, Lietuvos parama Ukrainai programa taip pat tapo naujų VBP idėjų ir sprendimų išbandymo ir diegimo terpe. Pavyzdžiui, vienas paramos projektus administruojančių Lietuvos tarnautojų patvirtinimo, kad pirmųjų projektų – mokyklos ir darželio atstatymo – pasirinkimą sąlygojo vertinimas, kad toks projektas galėtų tapti prototipu kitiems tarptautiniams donorams, planuojantiems prisidėti prie Ukrainos atstatymo (galimai, su didesniais finansiniais pajėgumais).⁶⁵ Toks VBP politikos projektų ir veiklų principas vėliau buvo įtvirtintas ir 2024 m. LRV patvirtintose Lietuvos įsitraukimo į **Ukrainos atstatymą ir atsigavimą gairėse 2024-2027 m.**⁶⁶ Šios gairės identifikavo šešis horizontaliuosius principus: nors dalis buvo tradiciniai (pvz., partnerės poreikių ir Lietuvos pridėtinės vertės sinergija, dvišalės ir daugiašalės veiklos papildomumas, racionalus lankstumas), trys buvo nauji ar naujai įvardinti Lietuvos VBP planavimo dokumentuose: specializacija ir plėtros potencialas (angl. *scalability*), įgalinantys projektai ir bendrakūryba bei partnerystės ir tarptautiškumas. Kitaip sakant, šios gairės, kaip ir dar prieš jų patvirtinimą įgyvendinti konkretūs paramos Ukrainai projektai, aiškiai įtvirtino nuostatą, kad Lietuvos VBP turėtų plėtoti projektus, kurie gali būti sustiprinti pritraukiant partnerius ir / ar kurie yra orientuoti į šalies partnerės agentiško plėtrą, įtraukiant ją kaip lygiavertę bendrakūrėją nuo pat paramos projekto dizaino pradžios. Gairių dokumento priede buvo detalai pagrįsta, kaip kiekvienas iš keturių gairėse nurodytų prioritetų (stiprios institucijos, saugus ir kokybiškas švietimas, nuo karo nukentėjusiųjų rehabilitacija ir reintegracija bei atspari ir auganti ekonomika) atitinka ir įkūnija horizontaliuosius gairių principus.⁶⁷

Žvelgiant į ateitį, ypač neapibrėžtumo dėl tolesnės Rusijos karo eigos, Lietuvos paramos Ukrainai politika natūraliai susidurs su reikšmingais išbandymais. Tarp jų svarbu pažymėti ir poreikį išlaikyti paramos lygį: skirtingai nei URM, kitos valstybės institucijos savo veiklos planuose neturi įsipareigojimo stiprinti vystomąjį bendradarbiavimą ir / ar finansuoti OPV, pereinant į kitą karo fazę, mažėjant visuomenės dėmesiui, kylant naujiems prioritetams, dvišalės paramos dydis gali sumažėti. Nors LRV programa įsipareigoja užtikrinti tolesnę paramą Ukrainai, konkretūs finansavimo įsipareigojimai numatyti tik karinei paramai (nemažiau 0,25 proc. BVP). Visgi, nepaisant šio ir kitų iššūkių, **Ukrainos atstatymo gairių dokumente pristatytos planavimo inovacijos (horizontalių principų nustatymas; detalus**

⁶³ Žr. Oficiali parama vystymuisi / Statistika: <https://ltaid.urm.lt/oficiali-parama-vystymuisi/statistika/31>

⁶⁴ Darželio renovacijos projektas buvo toliau finansuojamas ir 2023 m. ir bendra suma šiam projektui siekė 4,6 mln. Eur.

⁶⁵ Tyrimo interviu.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2024). Lietuvos įsitraukimo į Ukrainos atstatymą ir atsigavimą gairės 2024-2027 m.

<https://ltaid.urm.lt/doclib/odk7z4rilfype7vrqeqrq7m1aueyy5>

⁶⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybė (2024). Lietuvos įsitraukimo į Ukrainos atstatymą ir atsigavimą gairės 2024-2027 m. 1 Priedas.

<https://ltaid.urm.lt/doclib/6l2schxtj94pva6jzuxhp25yjef78yyj>

pasirinktų prioritetų pagrindimas jų atžvilgiu) ir konkrečios idėjos (plėtros potencialas, bendrakūryba, įgalinantys projektai) gali būti gerąja praktika rengiant naujas VBP strategines kryptis.

5.2.2. Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono darbotvarkė

Nors karas Lietuvos pašonėje ir daugialypė krizė Ukrainoje natūraliai koncentravo valstybės pastangas ir dėmesį į Rytų Europos regioną, per pastaruosius metus Lietuva taip pat įtvirtino savo ilgalaikį įsipareigojimą santykinai naujoje ir tolimoje geografinėje erdvėje: Indijos ir Ramiojo vandenynų (IRV) regione. Posūkis į šį regioną buvo nuosaikaus ir ilgalaikio proceso pasekmė, reaguojant į augantį Rytų ir Pietų Azijos ekonominį ir politinį svorį pasaulyje: pvz., 2020–21 m. Lietuva patvirtino planus steigti naujas ambasadas regione. Visgi, IRV regionas įgavo ypatingą reikšmę Lietuvai pradėjus įgyvendinti vadinamąją „vertybinę užsienio politiką“ ir konkrečiai, pradėjus aktyviau kelti Kinijos žmogaus teisių pažeidimų ir agresyvios užsienio politikos klausimus, remiant JAV pastangas burti „demokratinę“ koaliciją prieš autoritarinių valstybių (visų pirma Kinijos) geopolitines ambicijas ir bendradarbiavimo su Taivanu stiprinimas.⁶⁸

Tą patvirtina ir 2023 m. URM pristatytos **Lietuvos Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono strateginės gairės**, kurių įvadinėse nuostatose sugretinami Kinijos ir Rusijos keliama iššūkiai tarptautinei tvarkai ir, atitinkamai, pabrėžiamas globalaus bendraminčių valstybių atsako į geopolitinius pokyčius poreikis.⁶⁹ Gairės remiasi trimis ramsčiais – saugumo didinimas, ekonominis bendradarbiavimas ir švelnioji galia – iš kurių pastarieji du yra tiesiogiai susieti su VBP. Plėtojant bendradarbiavimo nuostatas išskirti svarbiausi prioritetai atitinka Lietuvos VBP tematinės kryptis (geros valdysenos stiprinimas, pilietinės visuomenės stiprinimas per jaunimo, moterų ir kitų pažeidžiamų grupių įgalinimą), tarp žemesnio lygio prioritetų taip pat priskirta įvairios veiklos klimato kaitos švelninimo srityse. Gairėse taip pabrėžiama **tinklaveikos** svarba – ši idėja tiesiogiai susieta su Lietuvos švelniąja galia. Požiūris į tinklaveiką VBP kontekste atsispindi trejopai: įsipareigojama remti regione jau veikiančius partnerius (t.y., valstybę įgalina, o ne veda), pažymimas siekis įtraukti Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono partneres į VB projektus ES Rytų kaimynystės šalyse (t.y., abipusės partnerystės) ir pabrėžiamas poreikis užtikrinti dvišalių ir daugiašalių instrumentų ir programų sinergiją (t.y., daugiapakopę valdysena).

Tiesa, nepaisant padidėjusio strateginio dėmesio IRV regionui, ligšiolinis Lietuvos VBP įdirbis šioje srityje išlieka ribotas. 2024 m. pabaigoje Lietuva vykdo ar yra vykdžiusi projektus penkiose regiono šalyse – Indijoje, Indonezijoje, Kambodžoje, Mianmare ir Vietname (septyniose, jei į IRV apibrėžimą įtraukiami Butanas ir Nepalas) – iš viso 14 projektų (23 įtraukiant Butaną ir Nepalą). Neskaitant vieno 2 mln. Eur vertės ES Dvynių projekto, skirto gerinti statistikos sistemas Kambodžoje, kuriame kaip jaunesnioji partnerė dalyvauja Lietuvos Valstybės duomenų agentūra, visi dvišalės paramos projektai yra mažos apimties (didžiausias jų – 25 tūkst. Eur vertės lyčių lygybės ir skaitmenizacijos projektas, 2021 m. įgyvendintas Vietname). Tematiniu požiūriu, projektai apima tris iš dalies persidengiančias sritis: gerą valdymą, švietimą ir lyčių lygybę; reikšmingas visų jų komponentas yra skaitmeninių sprendimų ar inovacijų diegimas. Nors geografinė apimtimi ir įgyvendintų projektų skaičiumi Lietuvos VBP veikla IRV regione yra palygintina su Afrika, dvišalės paramos finansavimo mastai IRV regione kol kas yra žemesni, o vykdyti projektai mažesnės apimties.

Atsižvelgiant į, viena vertus, strateginiame lygmenyje įtvirtinta poreikį stiprinti Lietuvos įsitraukimą į IRV regioną ir, kita vertus, santykinai nedidelį ligšiolinį Lietuvos įdirbį, galima pagrįstai klausti, ar ir kaip veiklos regione galėtų būti įtrauktos tarp VBP prioritetų. Pažymėtina, kad 2023–2024 m. Lietuva sustiprino santykius ne vien su demokratinėmis Rytų ir Azijos valstybėmis, bet ir su mažosiomis Ramiojo vandenyno salomis: pvz., 2024 m. buvo užmegzti oficialūs santykiai su Tongos karalyste, nutarta dėl ambasadoriaus skyrimo Fidžyje. Parama išorės grėsmėms – visų pirma

⁶⁸ Adomėnas, M. (2022). Apie silpnųjų stiprybę: Trylika tezių apie naujosios Lietuvos užsienio politikos prielaidas ir principus. Naujasis židinys-Aidai, 6, 11–19.

⁶⁹ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija (2023). Lietuvos Indijos ir Ramiojo vandenynų regiono strateginės gairės – už saugesnę, atsparesnę ir ekonominį augimą užtikrinančią ateitį. <https://lrv.lt/media/viesa/saugykla/2023/8/zQipuBREBzE.pdf>

klimato kaitai, tačiau taip pat geopolitiniam Kinijos spaudimui – itin pažeidžiamoms mažosioms salų valstybėms atspindėtų aiškia sąsają tarp VBP ir platesnių Lietuvos IRV regiono strateginių tikslų.⁷⁰

5.2.3. Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondas

Kaip pažymėta **3 skyriuje**, 2021-2022 m. Lietuvoje buvo įsteigtas ir pradėjo veikti Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondas (Fondas). Fondo įkūrimas buvo pagrindinė platesnės VBP planavimo ir įgyvendinimo sistemos reformos, kurią taip pat sudarė VBP įstatymo pakeitimas ir naujųjų kryptių parengimas, dalis. Pagrindinis Fondo steigimo tikslas buvo sudaryti sąlygas lankstesniam finansavimo planavimui ir daugiamečių, didesnės apimties projektų įgyvendinimui darant prielaidą, kad šie pokyčiai leis geriau prisidėti prie ilgalaikių valstybės VBP tikslų realizavimo nei į metų laikotarpį. Atitinkamai, Fondo nuostatose įtvirtinta, kad jam netaikomos kasmetinio biudžeto sudarymo taisyklės, kad jis yra atviras kitiems finansavimo šaltiniams, o finansavimą VBP projektams gali skirti konkursiniu būdu, tiesiogiai ir bendradarbiaujant su tarptautiniais donorais.⁷¹ Pradėjęs veiklą 2022 m. liepą, iki 2024 m. pabaigos Fondas tiesiogiai finansavo 12 projektų Ukrainoje (neskaičiuojant ko-finansuojamų ES projektų, kuriuos įgyvendina / prie kurių įgyvendinimo prisideda Lietuva) ir paskelbė 4 kvietimus teikti paraiškas projektams strateginėse kryptyse patvirtintose geografinėse srityse.⁷² Tiesiogiai finansuojamų projektų suma 2022-2023 m. siekė virš 10 mln. Eur; projektų finansuojamų pagal kvietimus suma – virš 1,8 mln. Eur. Pažymėtina, kad prie fondo donorų prisijungė ir tarptautiniai partneriai – 2023 m. Taivanas⁷³, o 2024 m. ir Andora.⁷⁴

Nors Fondo įkūrimas yra svarbus žingsnis siekiant didesnio Lietuvos VBP veiksmingumo, efektyvumo ir nuspėjamumo, pirmaisiais jo veikimo metais išryškėjo ir tam tikros problemos, galinčios apriboti ilgalaikį jo poveikį. 2022-2024 m. Fondo organizuoti kvietimai teikti paraiškas paramai apėmė itin didelį skirtingų koncepcijų (t.y., teminių sričių) rinkinį: 2022 m. ir 2023 m. nurodytos 11 koncepcijų, 2024 m. – 12. Kaip parodo Nacionalinė nevyriausybinų vystomojo bendradarbiavimo organizacijų platforma atlikta analizė⁷⁵, koncepcijų teminė ir geografinė aprėptis smarkiai varijavo: viena vertus, nemaža dalis koncepcijų buvo įtrauktos tik į vieną kvietimą ir nė viena koncepcija nebuvo įtraukta į visus keturis kvietimus; kita vertus, individualios koncepcijos taip pat reikšmingai skyrėsi savo apimtimi ir detalumu. Toks kvietimų ir koncepcijų turinio neapibrėžtumas gali apsunkinti Lietuvos VBP ekosistemos dalyvių įsitraukimą į paramos projektų įgyvendinimą (žr. **6.1. poskyrį**), o dažni vienkartiniai projektai – net jei ir sėkmingai įgyvendinti – gali nekurti ilgalaikio poveikio, kurio siekis motyvavo tiek Fondo įkūrimą, tiek platesnes Lietuvos VBP reformas.

5.2.4. Narystė EBPO PVK

Galiausiai, nuo dabartinių strateginių kryptių patvirtinimo, Lietuva taip pat sustiprino savo dalyvavimą daugiašaliuose VBP koordinavimo formatuose. Pirmą, 2022 m. lapkričio 16 d. Lietuva tapo EBPO Paramos vystymuisi komiteto (toliau – PVK) nare, taip įgyvendindama vieną iš XVIII LRV programos prioritetinių veiksmų VBP kontekste. Kaip ir bendras stojimo į EBPO procesas, kurį Lietuva sėkmingai užbaigė 2018 m., siekis atitikti PVK narėms keliamas sąlygas sukūrė paskatų nuosekliai ir kokybiškai stiprinti Lietuvos VBP sistemą, įskaitant per OPV finansavimo didinimą, planavimo, stebėsenos ir vertinimo sistemos tobulinimą, verslo ir kitų partnerių įtraukimą ir t.t. Kaip ir narystė platesnėje EBPO, PVK narės statusas teikia galimybę dalyvauti priimant sprendimus dėl tarptautinio bendradarbiavimo standartų,

70 Šiuo atžvilgiu taip pat pažymėtina, kad naujosios XIX LRV programa pabrėžia tikslą padėti šalims, „kurių problemas politiniams tikslams išnaudoja pasaulio tvarką norintys revizuoti autoritariniai režimai“. Žr. <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAP/ffa9e580b21011efa81e811ff75635ec>

71 Lietuvos Respublikos Seimas (2022) Dėl Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos fondo veiklos aprašo patvirtinimo.

72 Oficiali parama vystymuisi / Statistika. <https://ltaid.urm.lt/oficiali-parama-vystymuisi/statistika/31>

73 CPVA (2023). Taivanas skiria 5 mln. JAV dolerių Lietuvos įgyvendinamiems Ukrainos atstatymo projektams. <https://cpva.lt/naujienos/lietuvos-inicijuotiems-ukrainos-atstatymo-projektams-taivanas-skyre-5-mln-jav-doleriu-lietuvos-igyvendinamiems-ukrainos-atstatymo-projektams:444>

74 LTAid (2024). Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo fondo tampa Lietuva, Andorą ir Ukrainą jungiančiu tiltu.

<https://ltaid.urm.lt/naujienos/visos-naujienos/1/lietuvos-vystomojo-bendradarbiavimo-fondas-tampa-lietuva-andora-ir-ukraina-jungianciu-tiltu:393>

75 Kaluinaitė, J. (2024). Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo 2023 m. politikos vertinimas ir stebėseną.

https://www.vbplatforma.org/uploaded_files/articles/VB%20politikos%20vertinimas%20ir%20stebesena%202023.pdf

pasitelkti EBPO ir jos narių ekspertize siekiant stiprinti Lietuvos VBP sistemą (įskaitant per reguliarias tarpusavio peržiūras (angl., *peer-review*) ir dalintis gerąja patirtimi. Galiausiai, Lietuvai narystė PVK taip pat reiškia ir įsipareigojimą įgyvendinti komiteto rekomendacijas bei laiku dalintis informacija ir duomenimis su komitetu.

Antra, 2023 m. rugsėjį Lietuva kartu su ES Reformų generaliniu direktoratu ir EBPO pradėjo dvejų metų trukmės projektą „Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo ekosistemos stiprinimas: nuoseklumas, partnerystės, poveikis“, kuriuo siekiama didinti Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo sistemos veiksmingumą.⁷⁶ Šis projektas orientuotas į 3 pagrindines sritis: VBP valdysenos sistemos (procesų, įgaliojimų, koordinavimo tarp VBP ekosistemos dalyvių) supaprastinimas ir stiprinimas siekiant užtikrinti politikos nuoseklumą; partnerystės plėtra ir pajėgumų plėsti partnerystes stiprinimas; efektyvios VBP stebėsenos ir vertinimo sistemos sukūrimas. Iki 2024 m. pabaigos projekto aprėptyje jau buvo įgyvendinta esamos Lietuvos situacijos analizė ir patvirtintas tolesnis veiksmų planas; greta tęstinių plane numatytų veiklų (pvz., teisinės sistemos peržiūros, finansinių priemonių sukūrimo, kompetencijų ugdymo), ateinančiais metais taip pat numatoma įgyvendinti tris bandomuosius projektus, skirtus Lietuvos VBP kontekste išmėginti gerosiomis praktikomis grįstas vystomojo bendradarbiavimo priemones.

Narystės PVK ir DG REFORM projekto teikiamų galimybių, įskaitant strateginio planavimo kompetencijų kėlimo, strateginių dirbtuvių organizavimo ir kt. paslaugas, išnaudojimas padėti užtikrinti geresnę naujų strateginių krypčių rengimo ir įgyvendinimo kokybę.

5.3. Apibendrinimas

Atsižvelgiant į tarptautinės aplinkos ir nacionalinės politikos pokyčius ir remiantis 2-3 skyriuose pateikta Lietuvos VBP raidos ir dabartinių krypčių analize, galima pateikti apibendrintą Lietuvos santykinų silpnųjų, stiprybių, grėsmių ir galimybių analizę.

3 lentelė. Lietuvos situacijos vertinimas

	Grėsmės	Galimybės
Stiprybės	<p>Rusijos karas prieš Ukrainą, Rytų kaimynystės destabilizacija ir aktyvi parama Kremlui palankiems režimams kelia grėsmę Lietuvos ilgalaikėms veikloms ir įdirbiui Rytų Europos regione (pvz., represijos Sakartvele gali apsunkinti tolesnį paramos teikimą).</p> <p>Nepaisant to, kad Vystomojo bendradarbiavimo fondo įkūrimas yra sveikintinas žingsnis, paramos finansavimo tvarka kelia dalies nacionalinės VBP ekosistemos dalyvių nepasitenkinimą ir gali apriboti teigiamą jo poveikį.</p> <p>Nors Lietuvos, kaip sėkmingą politinę ir ekonominę transformaciją įvykdžiusios valstybės be kolonijinės patirties statusas kuria prielaidas VBP veiklų Globaliuose Pietuose plėtrai, didėjanti takoskyra tarp Vakarų ir Globalių Pietų gali riboti tokių veiklų veiksmingumą ir patrauklumą partnerėms</p> <p>Nors Lietuvos VBP pastarąjį dešimtmetį pasižymėjo kryptingu nuoseklumu siekiant stiprinti šią užsienio politikos sritį, augantys globalūs iššūkiai, skubūs prioritetai ir finansiniai įsipareigojimai kelia grėsmę, kad dėmesį ir palaikymą VBP stiprinimui išlaikyti bus sudėtinga.</p>	<p>Lietuvos valstybės institucijų ir visuomenės mobilizacija siekiant užtikrinti paramą Ukrainai ir jos atstatymui didina VBP matomumą ir finansavimą bei gali būti laboratorija gerosioms VBP projektų įgyvendinimo praktikoms.</p> <p>Atnaujinta ES plėtros politikos darbotvarkė naujai aktualizuoja Lietuvos tradicinę paramą administracinių gebėjimų, demokratiniams virsmui ir reformų įgyvendinimui.</p> <p>Išryškėjęs strateginis dėmesys IRV regionui atveria naujų ilgalaikių ir aktualių VBP darbotvarkių vystymo galimybę (pvz., parama mažosioms salų valstybėms).</p>
Silpnybės	<p>Lietuvoje iki šiol nepakankamai išvystytą nacionalinės daugiašalės VBP strategiją ateityje įtvirtinti ir veiksmingai</p>	<p>Įgyvendinus VBP administravimo ir finansavimo reformas, Lietuva gali lengviau orientuotis į daugiamečių, didesnę</p>

76 Ministry of Foreign Affairs (2023). “Lithuania launches a project with international experts to boost its development cooperation ecosystem”. *LTAid*. <https://ltaid.urm.lt/en/news/news/39/lithuania-launches-a-project-with-international-experts-to-boost-its-development-cooperation-ecosystem:333> . Projektas finansuojamas per Europos Komisijos techninės paramos priemonę.

įgyvendinti gali būti tik sudėtingiau dėl stiprėjančios daugiašalės sistemos erozijos.

apimties projektų vykdymą ir tikslinės paramos daugiašalėse organizacijose teikimą.

Nors Lietuva neturi dedikuotos ilgalaikės VBP strategijos, 2024 m. NPP rodiklių sąrašo pakeitimai, įvedantys papildomus ne finansavimo kriterijus VBP vertinimui, gali padėti geriau planuoti trimečių strateginių krypčių prioritetus.

6. Pasiūlymai ir rekomendacijos

Per pastarąjį dešimtmetį Lietuvos užsienio politikoje pamažu, tačiau pastebimai buvo įtvirtinta nuostata, kad vystomojo bendradarbiavimo politika yra ir atsakingos tarptautinės bendruomenės narės pareiga, ir priemonė siekiant valstybės strateginių tikslų. Ilgalaikiai valstybės strateginio planavimo dokumentai, tokie kaip „Lietuva 2050“, NSS ir NPP, įtvirtina požiūrį į vystomąjį bendradarbiavimą kaip „ilgalaikę investiciją“ į šalies „minkštąją galią“ ir kelia ambiciją stiprinti vystomojo bendradarbiavimo politikos planavimo, įgyvendinimo ir stebėsenos pajėgumus. Augantį dėmesį vystomajam bendradarbiavimui byloja ir pastarųjų Lietuvos Respublikos Vyriausybės programų raida: pirmąsyk Vyriausybės programos lygmeniu paminėtas 2004 m., jau 2008 m., vystomasis bendradarbiavimas buvo susietas su platesniu Lietuvos vaidmeniu tarptautinėje sistemoje, o 2020–2024 m. programa jau kėlė ambiciją įtvirtinti vystomąjį bendradarbiavimą kaip vieną iš valstybės užsienio politikos prioritetų.

Naujausia, XIX Vyriausybės programa patvirtinta tęstinį įsipareigojimą stiprinti vystomąjį bendradarbiavimą, jo sąsajas su platesniais užsienio politikos tikslais ir didinti jo kuriamą naudą šalims partnerėms ir pačiai Lietuvai. Svarbus tokio įsipareigojimo patikrinimas bus naujų (2026–2030 m.) Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo strateginių kryptių rengimas. Dabartinės – 2022–2025 m. – strateginės kryptys buvo ryškus poslinkis Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo politikos istorijoje: pirmą kartą greta bendrų tematiinių ir geografinių kryptių identifikavimo buvo parengtos ir detalios regioninės strategijos, detalizuojančios ir pagrindžiančios konkrečius strateginius prioritetus regiono ar šalies atžvilgiu. Strateginės kryptys, o taip pat tuo pačiu metu įsteigtas Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės politikos fondas, žymėjo Lietuvoje augančią orientaciją į racialesnį, daugiametį, didesnę pridėtinę vertę kuriantį vystomojo bendradarbiavimo politikos įgyvendinimą.

Visgi, kaip parodė šio tyrimo analizė, nepaisant minėtų stiprybių, 2022–2025 m. strateginės kryptys turėjo ir reikšmingų trūkumų, apribojusių jų galimą indėlį siekiant, kad vystomasis bendradarbiavimas būtų veiksminga ilgalaikė investicija į Lietuvos minkštąją galią ir Lietuvai palankesnės tarptautinės erdvės kūrimą. Konkrečiai, analizuojant strateginių kryptių rengimo procesą, sandarą ir turinį remiantis intervencijos logikos modeliu tapo aišku, kad dėl nesistemingų prielaidų renkantis konkrečias prioritetines veiklas ir geografinius prioritetus, aiškių kriterijų nenustatymo ir nepakankamo dėmesio daugiašalei paramai, šis dokumentas negalėjo įtikinamai susieti kryptyse planuojamų veiklų su ilgalaikiais valstybės strateginiais tikslais ir pateikti pagrįstos poveikio teorijos.

Nors po 2022 m. įvykę dramatiškai lūžiai tarptautinėje aplinkoje, visų pirma neteisėtas ir destruktivus Rusijos karas prieš Ukrainą, būtų neišvengiamai sutrikdę net ir geriausio strateginio plano įgyvendinimą, siekiant geresnių vystomojo bendradarbiavimo rezultatų būsimos strateginės kryptys gali ir turi būti tobulintinos. Atitinkamai, įvertinus Rusijos karo ir kitų tarptautinės aplinkos įvykių, o taip pat Lietuvos vidaus politikos veiksmų, galimą poveikį tolesnei valstybės vystomojo bendradarbiavimo politikai ir remiantis 2022–2025 m. strateginių kryptių intervencijos logikos analizės išvadomis, žemiau pateikiamos kelios rekomendacijos dėl naujųjų gairių rengimo bei galimo jų turinio, o taip pat ir veiksmų reikalingų stiprinti bendrą Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo sistemos veiksmingumą. **Visos pateikiamos rekomendacijos skirtos Užsienio reikalų ministerijai, pagal poreikį ir atsižvelgiant į kompetencijas įtraukiant kitus VBP ekosistemos dalyvius (verslą, NVO, kitas valstybės ar savivaldos institucijas) bei kitas viešojo sektoriaus institucijas (pvz., LRS, LRP, LRVK, mokslo organizacijas, STRATA).**

Problema / galimybė	Strateginiai siūlymai ir rekomendacijos
	Būsimų (2026–2030 m.) strateginių kryptių rengimo procesui
Strateginio planavimo procese nepakankamai išnaudojami bendrakūrybos ir kiti planavimo metodai	<ol style="list-style-type: none">1. Taikyti bendrakūrybos principus ir metodus, pvz. kolektyvinės stiprybių / silpnųjų / grėsmių / galimybių identifikavimo ar prioritetų reitingavimo dirbtuvės.2. Formuoti naujasias strategines kryptis remiantis aiškiau intervencijos logikos modeliu ir kaitos teorija, aiškiai nurodant esmines VBP strateginių kryptių prielaidas.3. Pagal galimybes integruoti ateities įžvalgų metodus (pasirinktinai: horizonto skenavimą galimybių / grėsmių analizei, alternatyvių scenarijų rengimą siekiant įvertinti pasirinktų programų atsparumą

	kintančioms aplinkybėms, <i>back-casting</i> analizę siekiant įvardinti tarpinius uždavinius įgyvendinant gaires ar pan.) į kryptių rengimo procesą.
Strateginio planavimo procese nedalyvauja tarptautiniai Lietuvos partneriai, todėl neišnaudojamos galimybės stiprinti partnerystes jau planavimo etapo metu	<ol style="list-style-type: none"> 1. Rengiant VBP kryptis suorganizuoti atskiras sesijas su išoriniais partneriais (kitais tarptautiniais donorais ir paramos gavėjomis). Numatyti specifinius šių planavimo susitikimų tikslus ir klausimus (pvz., galimybės kitiems tarptautiniams donorams prisidėti prie Lietuvos vykdomų veiklų, paramos gavėjų perspektyvos apie iššūkius įgyvendinimo etape). 2. Artėjant naujojo ES biudžeto deryboms ir naujų ES VBP instrumentų rengimui, inicijuoti konsultaciją su aktualiomis ES institucijomis (pvz., DG INTPA).
Planuojant naujas VBP veiklas trūksta turimos patirties refleksijos ir patirčių analizės	<ol style="list-style-type: none"> 1. Naujų strateginių kryptių formavimo procese numatyti dabartinių kryptių įgyvendinimo metu sukauptos patirties ir įgytų pamokų analizę, taip pat ilgesnio laikotarpio VBP transformacijos patirties refleksiją.
Strateginės kryptys neturi aiškių tikslų ir uždavinių jų įgyvendinimo laikotarpiui, o trijų metų laikotarpis dažnai yra per trumpas VBP poveikiui pasireikšti	<p>Alternatyva I:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Pereiti prie ilgesnio laikotarpio planavimo ciklo. Siekti suderinti nacionalinės VBP planavimo ciklą su tarptautinės VBP planavimo ciklais (pvz., Latvijos planavimo ciklas sinchronizuotas su ES DFP planavimo ciklu; Estijos strateginės kryptys apima DVT darbotvarkės laikotarpį), numatant tarpinę kryptių peržiūrą įgyvendinimo laikotarpio viduryje. Numatyti aiškius rezultato ir poveikio kriterijus bei reguliarių kokybinių vertinimų (strateginiame, programos ir projekto lygmenyje) programą. <p>Alternatyva II:</p> <ol style="list-style-type: none"> 2. Tęsti dabartinę, trijų metų strateginių kryptių planavimo tvarką, numatant kiekybinius ir kokybinius rezultato kriterijus, kurie būtų pagrįstai susieti su kituose planavimo dokumentuose nurodytais VBP poveikio kriterijais (pvz., NPP).
Augantys globalūs iššūkiai, skubūs prioritetai ir finansiniai įsipareigojimai kelia grėsmę, kad dėmesį ir palaikymą VBP stiprinimui išlaikyti bus sudėtinga	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stiprinti LRP ir LRS įsitraukimą į ilgalaikės VBP strategijos formavimą. Įtraukti abiejų institucijų atstovus į strateginių kryptių rengimo darbo grupės susitikimus ir / ar dirbtuvių ciklą, numatyti reguliarius tarpinstitucinius susitikimus (ne rečiau kaip kartą metuose), skirtus aptarti strateginę VBP dimensiją.
Kitų strateginių kryptių turinio plėtojimui	
Dvišalės paramos pasirinkimai nėra sistemškai ir aiškiai pagrįsti	<ol style="list-style-type: none"> 1. Įtvirtinti horizontalius strateginių kryptių principus (pvz., specializacija ir plėtros potencialas, įgalinantys projektai, bendrakūryba, atsparumas ateičiai, partnerystės ir tarptautiškumas, apgalvotas eksperimentavimas ar pan.) 2. Renkantis prioritетines geografines kryptis ir rengiant regionines strategijas, sistemškai vadovautis aiškiais esamos situacijos vertinimo kriterijais, partnerės poreikio nustatymo kriterijais ir aktualių tarptautinių donorų (pvz., panašaus dydžio ar panašią funkcinę specializaciją turinčių ES valstybių) veiklos analize.
Lietuvoje iki šiol nepakankamai išvystyta nacionalinė daugiašalės VBP strategija	<ol style="list-style-type: none"> 1. Strateginėse kryptyse numatyti detalią daugiašalės paramos veiksmingumo stiprinimo darbotvarkę, įtvirtinant pagrindinius daugiašalės paramos teikimo principus, prioritetus ir sėkmės prielaidas. 2. Plėtojant Lietuvos daugiašalės politikos prioritetus siekti maksimaliai išnaudoti Lietuvos dalyvavimą ir lyderystę ES NDICI programose. Šiuo tikslu, susieti kitų strateginių kryptių rengimo ir Lietuvos pozicijų dėl būsimo ES biudžeto rengimo procesus. 3. Įvertinti galimybes skirti tikslinius (<i>ear-marked</i>) pervedimus konkreitiems daugiašalių organizacijų įgyvendinamiems projektams su teise prisidėti prie jų dizaino ir administravimo, deleguoti Lietuvos ekspertus ir kt. 4. Stiprinti VBP koordinavimą su regioniniais partneriais (visų pirma Šiaurės ir Baltijos (NB8) valstybėmis) daugiašalės politikos kontekste (remiantis koordinavimo Pasaulio Banko formatų kontekste patirtimi), įskaitant bendrų projektų finansavimą ir pozicijų derinimą
Dalyje 2022-2025 m. prioritetinių šalių ir dalies veiklų atveju projektai nebuvo vykdomi	<p>Alternatyva I:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Atsisakyti kitų geografinių kryptių, išskyrus Rytų kaimynystės regiono, nustatymo. 2. Įvertinus pastarųjų metų Lietuvos VBP vykdomus projektus ir trumpojo-vidutinio laikotarpio projektų plėtros perspektyvą, nustatyti ribotą skaičių teminių kryptių, kurios turi plačiausią įgyvendinamų projektų geografiją ir, atitinkamai, atspindi didžiausią Lietuvos VBP įgyvendintojų potencialą. Parengti atitinkamas temines strategijas, kurios numatytų regioninius modalumus ir siektų mobilizuoti visus, įvairiuose pasaulio regionuose veikiančius Lietuvos VBP sistemos dalyvius. <p>Alternatyva II:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Tobulinti geografinių kryptių nustatymo ir regioninių strategijų rengimo praktiką. Susieti geografines kryptis su ilgalaikėmis nacionalinės užsienio politikos kryptimis (žr. kitą rekomendaciją). Regionų, kurių atžvilgių griežtų ilgalaikių prioritetų nėra, vietoj riboto skaičiaus strateginių prioritetų numatyti bendrus VBP veiklų tinkamumo kriterijus, paremtus kryptių horizontaliais principais (žr. aukščiau) ir skatinti bei remti VBP ekosistemos dalyvių iniciatyvas.
Išryškėjęs strateginis dėmesys IRV regionui atveria naujų ilgalaikių ir	<ol style="list-style-type: none"> 1. Įvertinti galimybę nustatyti IRV regioną kaip prioritетinę Lietuvos VBP kryptį, pvz., koncentruojantis į paramą mažosioms salų valstybėms (angl. <i>small island developing states, SIDS</i>). Siekti bendradarbiavimo su partneriais, ypač JAV ir Rytų Azijos regiono šalimis.

aktualių VBP darbotvarkių vystymo galimybę	
Rusijos vykdomi ardantys veiksmai Rytų kaimynystės regione gali apsunkinti pastangas vykdyti Lietuvos VBP	<ol style="list-style-type: none"> 1. Didinti paramą visuomenių ir institucijų atsparumui, visuomeninio saugumo stiprinimui ir kt. rengiant Rytų Europos valstybėms skirtas strategijas. 2. Užtikrinti VBP įgyvendintojų, veikiančių šalyse partnerėse, saugumą 3. Dvišaliu ir regioninių koalicijų pagrindu stiprinti bendradarbiavimą su Ukraina, remiant Ukrainos pastangas plėsti partnerystes Afrikoje ir kurti atsvarą Rusijos dezinformacijos naratyvams Afrikoje bei kitose besivystančiose šalyse
Atnaujinta ES plėtros politikos darbotvarkė naujai aktualizuoja Lietuvos tradicinę paramą	<ol style="list-style-type: none"> 1. Numatyti paramos programas skirtas Vakarų Balkanų regionui. Investuoti į pajėgumų dirbti su Vakarų Balkanų šalimis stiprinimą. 2. Pagal Ukrainos atstatymo pavyzdį, parengti specializuotą VBP teminę strategiją, skirtą paramos eurointegracijos procesams kandidatėse narėse veiksmingumo stiprinimui. Į šios strategijos rengimą įtraukti aktualius URM departamentus, kitas plėtros klausimais dirbančias valstybės institucijas, partneres šalis, ES institucijas ir valstybes nares.
Ilgalaikio Lietuvos VBP veiksmingumo stiprinimui	
Nepakankamai išvystyta regioninė ir tematinė ekspertizė	<ol style="list-style-type: none"> 1. Stiprinti regioninę VBP ekosistemos dalyvių ekspertizę. Užtikrinti reguliarias konsultacijas su regiono / šalių ekspertais ir akademikais, NVO, o ypač – su lietuvių diaspora ir toje šalyje veikiančiomis Lietuvos įmonėmis, skirtas gilinti ir kaupti žinias, duomenis bei analizę apie prioritetinių šalių vietinį kontekstą, nišas Lietuvos veikimui ir kt. 2. Bendradarbiaujant su kitomis valstybės institucijomis ir mokslo institucijomis, stiprinti akademinis ir analitinius vystomojo bendradarbiavimo programų ir projektų dizaino, vertinimo ir kitus pajėgumus pagal skirtingas prioritetines vystomojo bendradarbiavimo tematinės sritis (pvz., parama demokratijai, parama aplinkosaugai, parama asmenų įgalinimui). 3. Stiprinti VBP stebėsenos ir vertinimo pajėgumus užtikrinant, kad konkrečių VBP programų ir projektų vertinimo kriterijai ir poveikio vertinimai tinkamai atsižvelgtų į vietinį kontekstą bei veiklos tematinę specifiką
Taisytinai ar trūkstami reguliūs VBP planavimo, administravimo ir įgyvendinimo procesai	<ol style="list-style-type: none"> 1. Organizuoti reguliaraus kompetencijų kėlimo, keitimosi patirtimi instrumentus tarp Lietuvos VBP ekosistemos dalyvių. 2. Stiprinti Fondo konkursų organizavimo ir vertinimo pajėgumus, teikti konsultacines paslaugas paraiškų rengėjams, paprastinti taisykles. 3. Paramos projektų finansavimo konkursus organizuoti atsižvelgiant į skirtingus dalyvių pajėgumus ir specializacijos sritis (pvz., rengti atskirus konkursus verslo ir NVO paramos projektams

Priedas A. 2022-2025 m. regioninės strategijos

regionas	1 Strateginis prioritetas (tikslas)	2 Strateginis prioritetas (tikslas)	3 Strateginis prioritetas (tikslas)
Afrika (Nigerija, Gana, Kenija ir Malis)	Skaitmeninimas	Darbo vietų kūrimas jaunimui, profesinis moterų ir mergaičių švietimas	Nelegalios migracijos prielaidų šalinimas
	Tęsti ir plėtoti spartesnį Afrikos žemyno perėjimą prie modernių skaitmeninių sprendimų, skatinant Afrikos visuomenių socialinę pažangą.	Remti vystomosios pagalbos projektus, kurie po įgyvendinimo sukuria darbo vietų Afrikos jaunimui, prisidėti prie profesinio moterų ir mergaičių švietimo. Taip pat skatinti skaitmeninį jaunų Afrikos žmonių švietimą, siekiant didinti jų konkurencingumą darbo rinkoje ir sulygtinti jų įsidarbinimo galimybes su kitų žemynų ar šalių atstovais.	Remti projektus, kurių galutinis tikslas yra nelegalios migracijos srautų į Lietuvą ir ES mažinimas.
Armėnija	Stiprinti Armėnijos administracinius ir institucinius gebėjimus įgyvendinant reformas, susijusias su ES ir Armėnijos visapusiškos ir tvirtesnės partnerystės susitarimu, perduoti viešojo sektoriaus reformų patirtį	Paramos demokratiniam virsmui, visuomenės atsparumo dezinformacijai stiprinimas, pabrėžiant socialinius ir atsparumo krizėms aspektus	Lyčių lygybės plėtra
	Padėti įgyvendinti ES ir Armėnijos visapusiškos, tvirtos partnerystės susitarimą ir būtinas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.	Įtraukti pilietinę visuomenę į valdymą ir reformų procesų formavimą, dalyvaujama demokratiją, kovą su korupcija, teisinės valstybės principų propagavimą, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir lyderių gebėjimus strategiškai komunikuoti. Diegti jaunimui Europos vertybes ir laisvės suvokimą.	Tęsti ir plėtoti lyčių lygybės plėtrą įtvirtinančius projektus, kaip numatyta Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatyme, ES Lyčių lygybės veiksmų plane III 2021–2025 m. Ir JT rezoliucijoje 1325.
Artimieji Rytai (Irakas ir Palestina)	Stiprinti administracinius ir institucinius gebėjimus, perduoti viešojo sektoriaus reformų patirtį	Tvari ekonomikos plėtra	Nelegalios migracijos prielaidų šalinimas
	Remti Artimųjų Rytų šalių pastangas kurti tvarią, atskaitingą ir demokratinę valdymo sistemą, kad būtų užtikrinama teisės viršenybė ir gerbiamos žmogaus teisės.	Remti tvarų, žiniomis grįstą, įtraukų ekonomikos augimą, kuris leistų kurti darbo vietas, ypač jaunimui; lyčių lygybės plėtra.	Remti projektus, kurių galutinis tikslas – nelegalios migracijos prielaidų šalinimas ir nelegalios migracijos srautų į Lietuvą ir ES mažinimas.
Moldova	Stiprinti Moldovos administracinius ir institucinius gebėjimus įgyvendinant reformas, susijusias su asociacijos susitarimu, perduoti viešojo sektoriaus reformų patirtį	Visuomenės atsparumo dezinformacijai stiprinimas, pabrėžiant socialinius ir atsparumo krizėms aspektus	Lyčių lygybės plėtra
	Padėti įgyvendinti ES asociacijos susitarimą ir būtinas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.	Įtraukti pilietinę visuomenę į valdymą ir reformų procesų formavimą, dalyvaujama demokratiją, kovą su korupcija, teisinės valstybės principų propagavimą, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir lyderių gebėjimus strategiškai komunikuoti.	Tęsti ir plėtoti lyčių lygybę įtvirtinančias programas ir projektus, kaip numatyta Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatyme ir ES Lyčių lygybės veiksmų plane III 2021–2025 m. Skatinti merginas ir moteris domėtis ir rinktis tiksliuosius mokslus (mokslų, technologijų, inžinerijos ir matematikos) profesinei karjerai, taip lauanant

Sakartvelas			lyčių stereotipus, atveriant platesnes galimybes gauti vienodą atlygį už tapatų darbą ir užtikrinti paklausią profesiją ir patikimą gyvenimo šaltinį.
	Stiprinti Sakartvelo administracinius ir institucinius gebėjimus įgyvendinant reformas, susijusias su asociacijos bei glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiškos laisvosios prekybos zonos susitarimu, perduoti paklausią viešojo sektoriaus reformų patirtį	Parama demokratijai ir pilietinės visuomenės atsparumo dezinformacijai stiprinimui	
	Padėti įgyvendinti ES ir Sakartvelo asociacijos bei glaudaus bendradarbiavimo ir visapusiškos laisvosios prekybos zonos susitarimą (AA/DCFTA), jame numatytas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.	Įtraukti pilietinę visuomenę į valstybės valdymą ir dalyvavimą reformų procese, demokratijos stiprinimą, kovą su korupcija, teisinės valstybės principų propagavimą, remti nepriklausomą žiniasklaidą ir lyderių gebėjimus strategiškai komunikuoti. Mokyti jaunimą Europos vertybių ir suteikti laisvių.	
Ukraina	Stiprinti Ukrainos administracinius ir institucinius gebėjimus įgyvendinant reformas, susijusias su asociacijos susitarimu, perduoti viešojo sektoriaus reformų patirtį	Paramos šalies sveikatos sistemos reformai, labiausiai psichosocialinės reabilitacijos paslaugų prieinamumui, užtikrinimas	Lyčių lygybės plėtra
	Padėti įgyvendinti būtinas reformas, stiprinti valstybės institucijų administracinius gebėjimus.	Periteikti turimą patirtį vykdant sveikatos apsaugos sistemos reformą, padėti didinti psichosocialinių paslaugų ir psichologinės reabilitacijos prieinamumą visuomenei.	Tęsti ir skatinti lyčių lygybės plėtrą įtvirtinančius projektus, kaip numatyta Vystomojo bendradarbiavimo ir humanitarinės pagalbos įstatyme, ES Lyčių lygybės veiksmų plane III 2021–2025 m. Ir JT rezoliucijoje Nr. 1325.
Uzbekistanas	Parama Uzbekistano švietimo sistemai	Klimato kaitos švelninimas ir inovatyvių technologijų diegimas	Sienų valdymo Uzbekistane (Vidurinėje Azijoje) efektyvumo didinimas
	Padėti Uzbekistanui ugdyti reikiamus prioritetinių sričių specialistus ir įgyvendinti reformas bendrojo lavinimo, profesinio mokymo ir aukštojo mokslo srityse, diegti informacines technologijas švietime, prisidėti prie iniciatyvos „Skaitmeninis Uzbekistanas 2030“ įgyvendinimo.	Padėti Uzbekistanui plačiau naudoti atsinaujinančius energijos resursus, ypač saulės energiją, atsižvelgiant į tam itin palankias šalies klimato sąlygas, taip padedant įgyvendinti Paryžiaus susitarimo nuostatas.	Didinti sienų valdymo Vidurinėje Azijoje efektyvumą, pritaikant integruoto sienų valdymo sistemos elementus, prisidedant prie sienų valdymo ir migracijos institucijų reformų, gerinant migracijos srautų valdymą ir sudarant palankesnes sąlygas tarptautinei prekybai.

Priedas B. Ankstesnės strateginės kryptys

	2014-2016 strateginės kryptys	2017-2019 strateginės kryptys	2019-2021 tarpinstitucinis planas
<i>Paskirtis</i>	užtikrinti nepertraukiamą ir veiksmingą Lietuvos vystomojo bendradarbiavimo veiklą ir sustiprinti Lietuvos, kaip atsakingos ir patikimos valstybės donorės, vaidmenį regione, ES, JT ir kitose tarptautinėse organizacijose, tarptautinėje bendruomenėje ir paramą gaunančiose valstybėse		
<i>Struktūra</i>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bendrosios nuostatos 2. Dvišalė parama 3. Daugiašalė parama 4. Baigiamosios nuostatos 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bendrosios nuostatos 2. Planas (Tikslai, uždaviniai, priemonės) 3. Uždaviniai: dvišalė, daugiašalė 4. Vertinimo kriterijai 	
<i>Bendrosios nuostatos</i>	Prioritetas: siekiama sudaryti sąlygas veiksmingai panaudoti žmogiškuosius išteklius gerajai Lietuvos valstybės kūrimo ir integravimosi į tarptautines struktūras patirčiai perduoti besivystančioms valstybėms.	Pamatinis tikslas: stiprinti Lietuvos dalyvavimą Darnaus vystymosi darbotvarkės iki 2030 metų įgyvendinimo veikloje paramą gaunančiose šalyse Prioritetas: Dalijimasis reformų patirtimi (nuo 2019 – didinti Lietuvos paramos matomumą valstybėse partnerėse).	
<i>Dvišalė parama</i>	Pagrindinis prioritetas: „Lietuvos demokratinės valstybės ir rinkos ekonomikos kūrimo patirties perdavimas“ Geografinės kryptys: Rytų Europos regionas. Parama teikiama ES Rytų partnerystės valstybėms ir Afganistano Islamo Respublikai.	Finansuoti vystomojo bendradarbiavimo projektus (5 mln.; 4, 5, 16 ir 17 DVT) Parama užsieniečių studijoms	Finansuoti vystomojo bendradarbiavimo projektus (7 mln.; 4, 5, 16 ir 17 DVT) Parama užsieniečių studijoms RP DVT (978 m. per tris metus per 14 sričių, vidutinis mokėjimas – 69 tūkst.
<i>Daugiašalė parama</i>	Teikdama daugiašalę paramą, Lietuva remia skurdžiausias pasaulio valstybes Afrikoje, Azijoje, Lotynų Amerikoje ir kituose regionuose. Paramą teikia per ES, JT, PB ir kt.; nurodyti dokumentai, kuriais vadovaujamas	Paramą teikia per ES, JT, PB ir kt. Prisidėti prie daugiašalių VB (30 mln.) iš jų 20 – EPF, 10 mln. – DVT darbotvarkei (kiti fondai)	Paramą teikia per ES, JT, PB ir kt.; nurodyti dokumentai, kuriais vadovaujamas Prisidėti prie daugiašalių VB (38,7 mln.), iš jų 33 – EPF
<i>Vertinimo kriterijai</i>	n/a	Rezultato (finansavimo) ir produkto (pvz., renginiai, lėšų panaudojimas)	